

Nr 143.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse; given Stockholms slott den 21 februar 1919.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Axel Schotte.

Förslag

till

Lag**om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse.**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Handelsbod må å söckendag ej hållas öppen för allmänheten å förmiddagen före klockan 8 och å eftermiddagen efter klockan 7 eller, under tiden från och med den 10 till och med den 23 december, efter klockan 8.

Bod, där handel idkas med mejeriprodukter, ägg, margarin eller bageri- och konditorivaror, må dock för försäljning enbart av dylika varor öppnas en timme tidigare och hållas öppen en timme längre än nyss är sagt.

Rakstuga, frisérsalong eller varmbadinrättning må å söckendag ej hållas öppen för allmänheten å tid före klockan 8 förmiddagen eller efter klockan 8 eftermiddagen.

2 §.

Å sön- eller helgdag må handelsbod, rakstuga, frisérsalong eller varmbadinrättning ej hållas öppen för allmänheten.

För försäljning enbart av sådana livsmedel, som i 1 § angivas, även som av färsk frukt eller levande blommor må dock bod å sön- eller helgdag hållas öppen å tid mellan klockan 7 och klockan 10 förmiddagen.

Därest sådana dagar inträffa i följd, må rakstuga eller frisérsalong hållas öppen en av dem under högst två timmar å tid före klockan 11 förmiddagen.

3 §.

I den mån sådant påkallas av särskilt förhållande inom viss kommun, må, efter vad nedan sägs, tiden för öppethållande bestämmas annorlunda än i 1 och 2 §§ är stadgat.

Beträffande söckendag må nämnda tid utsträckas för stad eller köping med högst en timme på morgonen och en timme på aftonen och för annan kommun med högst två timmar på morgonen och två timmar på aftonen. Jämväl må öppethållande inskränkas med högst fyra timmar.

Såvitt angår sön- eller helgdag må öppethållande kunna inskränkas eller förbjudas ävensom medgivande lämnas dels till försäljning, varom i 2 § andra stycket sägs, under högst två timmar å tid efter klockan 1 eftermiddagen, dels ock till öppethållande, därest detta icke jämlikt 2 § sista stycket eljest är medgivet, av rakstuga eller frisérsalong under högst två timmar samt av varmbadinrättning under högst fyra timmar, dock ej under högmässogudstjänst.

4 §.

I fråga om företag av samma slag må ej meddelas olika bestämmelser enligt 3 §, med mindre sådant kan ske utan obehörigt gynnande av vissa företag.

Bestämmelse om utsträckning av tiden för öppethållande bör, där sådant finnes påkallat för att personalens arbetstid ej må obehörigen förlängas, innefatta villkor om lämpliga raster för personalen eller dylikt.

5 §.

Om bestämmelse enligt 3 § beslutar den myndighet, som utövar kommunens beslutanderätt.

Beslutet skall underställas länsstyrelsen och för sådant ändamål överlämnas, där det avser annan stad än Stockholm, till magistraten eller, där sådan ej finnes, till den för staden särskilt tillsatta styrelsen och beträffande kommun å landet till landsfiskalen i orten. Magistraten, stadsstyrelsen eller landsfiskalen insänder beslutet till länsstyrelsen med eget utlåtande, sedan tillfälle lämnats föreningar av näringsidkare och deras biträden ävensom i orten boende, vilkas rätt beröres av beslutet, att yttra sig över detsamma; och skall i Stockholm sådant tillfälle lämnas föreningar och enskilda av överståthållarämbetet.

6 §.

Beslut, som i 5 § omförmäles, skall av länsstyrelsen oförändrat fastställas eller ock ogillas. Fastställt beslut skall ofördröjligen allmångöras genom dess införande i länskungörelserna eller, beträffande Stockholm, i den tidning, vari överståthållarämbetets kungörelser vanligen intagas. Därjämte skall i fråga om annan ort än Stockholm genom vederbörande kommunala myndighets försorg tillkännagivande om kungörelsen med angivande av dess huvudsakliga innehåll införas i minst en tidning inom orten, varförutom beträffande landskommun tillkännagivande om kungörelsen skall ske från predikstolen.

7 §.

I avseende å ändring eller upphävande av beslut, som avses i 5 §, gälle vad om sådant besluts meddelande är stadgat.

8 §.

Under tid, då handelsbod ej må hållas öppen, må ej vara därstädes på rekvisition säljas för försändning. Då försäljning i handelsbod må avse blott vara av visst slag, må vara av annat slag ej därstädes säljas på sätt nyss är sagt.

Ej heller må under tid, då handelsbod av visst slag ej må hållas öppen, vara, varmed handel i dylik bod idkas, annorstädes för allmänheten hållas till salu, med mindre länsstyrelsen med hänsyn till särskilt förhållande därtill lämnat tillstånd.

9 §.

Var, som håller handelsbod, rakstuga, frisérsalong eller varmbadinrättning öppen å tid, då öppethållande enligt denna lag icke är medgivet, eller som i handelsbod under tid, då försäljning må avse blott vara av visst slag, håller vara av annat slag till salu, böte från och med fem till och med femhundra kronor.

Lag samma vare, om någon i strid mot vad i 8 § är stadgat säljer vara eller håller sådan till salu.

10 §.

Den, som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, som i 9 § omförmäles, fortsätter samma förseelse, skall, för varje gång stäm-

ning därför utfärdats och delgivits, fällas till de böter, som för dylik förseelse äro bestämda.

11 §.

För förseelse, som i 9 § sägs, vare, där den med husbondes vetskap begås av hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, husbonden ansvarig, liksom vore förseelsen begången av honom själv.

12 §.

Förseelse, som i 9 § omförmäles, skall åtalas av allmän åklagare vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare och, där sådan icke finnes, vid allmän domstol.

13 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

14 §.

I fråga om köping, som icke utgör egen kommun, samt municipal-samhälle skall vad i denna lag om kommun sägs äga motsvarande tillämpning; och må förty av kommunen enligt denna lag fattat beslut ej gälla köpingen eller samhället.

Beträffande sådan utsträckning av tiden för öppethållande, varom i 3 § andra stycket förmäles, skall köping eller samhälle, som i denna paragraf avses, likställas med stad.

15 §.

Från tillämpning av stadgandena i denna lag äro undantagna:

försäljning å apotek,

försäljning av rusdrycker och pilsner,

för resande avsedd försäljning vid järnvägs- eller ångbåtsstation, i järnvägsvagn eller å fartyg,

försäljning, som bedrives under utövning av eller i samband med kafé- eller restaurangrörelse och allenast avser förtäring eller förbrukning å stället eller försändning eller avhämtning av lagad mat, tillagade alkoholfria drycker eller svagdricka,

tillfällig försäljning för välgörande ändamål,
försäljning av tidningar, som bedrives utomhus eller till gäster å
kafé- eller restauranglokal, samt
försäljning utomhus och allenast i mindre omfattning av matvaror,
läskedrycker, blommor eller dylikt.

Genom denna lag upphävas:
lagen den 14 maj 1909 om förbud mot viss försäljning av tobak, samt
lagen den 5 juni 1909 om förbud mot handels idkande under vissa
tider av dygnet.
Denna lag skall träda i kraft den 1 oktober 1919.

---

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
4 februari 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
UNDÉN,
THORSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anförde chefen för civildepartementet, statsrådet Schotte:

Genom beslut den 14 februari 1914 uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att verkställa undersökning, i vad mån inom vårt land behöfelig söndagsvila utan berättigad anledning åsidosattes inom vissa arbetsområden.

Inledning.

I skrivelse den 1 mars 1914 hemställde därefter riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, i vad mån butikshandeln å sönd- och helgdagar lämpligen kunde underkastas begränsning utöver den, som för det dåvarande gällde eller kunde bestämmas, samt för nästföljande års riksdag framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Genom remiss den 2 april 1914 anbefalldes socialstyrelsen att verkställa den i riksdagens skrivelse avsedda utredningen ävensom att avgiva de förslag, vartill styrelsen funne samma utredning föranleda.

Vidare har styrelsen genom remiss den 16 mars 1915 anbefallts att avgiva utlåtande över en av Sveriges minuthandlares riksförbund den 31 januari 1914 gjord framställning om revision av lagen den 5 juni 1909 om förbud mot handels idkande under vissa tider av dygnet i ändamål att vinna dels utsträckt förbud mot handel under sön- och helgdagar dels ock vissa åtgärder till förekommande av illojal konkurrens inom vissa branscher från tobaksaffärernas sida. Därjämte anmodade jag den 29 juni 1918 styrelsen att avgiva yttrande över en av sydsvenska pappershandlareföreningen den 26 mars 1914 gjord framställning om ändring i butikstängningslagen till undanröjande av sistberörda missförhållande.

I detta sammanhang torde jämväl böra omnämnas, att Kungl. Maj:t den 20 juni 1913 efter upprepade riksdagsmotioner i ämnet anbefallt styrelsen att verkställa utredning rörande personalens å rakstugor samt herr- och damfrisérsalonger ävensom å badinrättningar arbetstid å kvällarna. För att tagas i övervägande vid avgivande av det förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning, har den 28 augusti 1915 till styrelsen överlämnats en till Kungl. Maj:t ställd framställning av svenska frisörföreningen om lagstadgad stängningstid för rak- och frisérsalonger.

I samband med att Kungl. Maj:t genom beslut den 15 februari 1918 uppdragit åt särskilda kommitterade att verkställa utredning och uppgöra förslag till lagstiftning om arbetstidens längd och förläggning har förklarats, att detta uppdrag icke skulle utgöra hinder för socialstyrelsen att slutföra sina arbeten med butikstängningslagens revision.

Såsom resultat av de sålunda anbefallda utredningarna har socialstyrelsen den 2 september 1918 avgivit utlåtande med förslag till lag om begränsning av tiden för öppethållande av handelsbodar jämte vissa andra företag.

Över detta förslag hava kommerskollegium ävensom överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser avgivit infordrade utlåtanden, varjämte framställningar i ämnet inkommit från kontorist- och handelsbiträdesföreningen i Stockholm m. fl. sammanslutningar av affärsanställda, åtskilliga innehavare av konfektyr- och fruktaffärer i Göteborg, svenska frisörbiträdesförbundet, svenska frisörföreningen, Stockholms damfrisörförening samt verkställande direktören för Stockholms badhusaktiebolag.

Social-
styrelsens
förslag till
lagstift-
nings-
åtgärder.

De remisser, som närmast givit anledning till socialstyrelsens utlåtande, avse dels och i främsta rummet förändrad reglering av handelsbodars öppethållande på sön- och helgdagar, dels ock inskränkning av den tobaks- och tidningsaffärer tillkommande rätten att hålla öppet längre

tid på aftonen än som för butiker i allmänhet är medgivet. Styrelsen har emellertid ansett sig böra vidga sin uppgift, och har den revision styrelsen i enlighet härmed underkastat butikstängningslagen resulterat i förslag till en uti väsentliga avseenden förändrad lagstiftning.

Den nu gällande butikstängningslagen utgör det första försöket här i landet till lagstiftning på förevarande område och mötte vid sin tillkomst betydande motstånd. Med hänsyn till berörda förhållanden erhöll lagen en mycket varsam och försiktig läggning. Sedan en officiellt fastställd begränsning av tiden för butikshandeln numera i stor omfattning blivit genomförd och allmänheten hunnit vänja sig vid denna anordning, synes enligt styrelsens förmenande tiden vara inne för en omarbetning av ifrågavarande lagstiftning i ändamål att med hänsyn till allmängiltighet och effektivitet bringa densamma till bättre överensstämmelse med tidens krav och den sociala skyddslagstiftningen i övrigt — en lagstiftningsåtgärd, som tack vare kristidsförhållandena för närvarande ej skulle bli alltför kännbar. I berörda syfte har dels den allmänna formen för lagstiftningen angående tiden för butikers öppethållande förändrats, dels denna lagstiftnings tillämpningsområde utsträckts och dels dess bestämmelser i vissa avseenden skärpts. Med hänsyn till det förut omförmälda uppdraget åt särskilda kommitterade att verkställa utredning och avgiva förslag till lagstiftning angående arbetstidens längd och förläggning har styrelsen emellertid icke ansett sig böra, såsom eljest skäligen kunnat ifrågakomma, i detta sammanhang upptaga till behandling frågan om närmare reglering av de butiksanställdas arbetstidsförhållanden.

Styrelsen har med bestämmelserna angående tiden för handelsbodars öppethållande även förbundit föreskrifter rörande tiden för öppethållande av rakstugor, frisérsalonger och varmbadinrättningar. Styrelsen, som funnit kraven på en begränsning av arbetstiden jämväl för sistberörda företag befogade, har nämligen ansett de förhållanden, som med hänsyn till de båda kategorierna av företag här böra komma i åtanke, så pass likartade och besläktade, att tiderna för företagens öppethållande synts lämpligen kunna göras till föremål för reglering i en och samma författning.

Över styrelsens lagförslag hava delegerade för Sveriges minuthandlares riksförbund och riksförbundet av affärsanställda vid sammanträde inför styrelsen beretts tillfälle att yttra sig.

Socialstyrelsens förslag till ny lag i ämnet har inom civildepartementet undergått en mindre omarbetning. Under hänvisning beträffande

det närmare innehållet av socialstyrelsens utlåtande till föreliggande tryck, övergår jag härefter till motivering av det utarbetade förslaget, därvid jag först till behandling upptager de principiella förändringar förslaget innebär.

**Allmänna
principer.**
Lagstift-
ningens till-
lämplighets-
område.

Den nu gällande lagen om förbud mot handels idkande under vissa tider av dygnet avser såsom bekant allenast städer, köpingar och municipalsamhällen, varemot den rena landsbygden är undantagen från lagens tillämplighetsområde. Angående lämpligheten av denna inskränkning gjorde sig emellertid vid lagens tillkomst olika meningar gällande.

I skrivelse den 20 februari 1906, vari riksdagen hos Kungl. Maj:t anhöll om åtgärder för åvägabringande av en lagstiftning angående stängningstiden för handelsbutiker, uttalade sig riksdagen även om principerna för en dylik lagstiftning samt framhöll därvid bland annat, att det icke syntes lämpligt, att åtskillnad i förevarande avseende gjordes mellan städer och landsbygd.

Till riksdagens berörda uppfattning anslöt sig även chefen för justitiedepartementet vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 26 februari 1909 av förslag till lag i ämnet. Departementschefen yttrade nämligen därvid bland annat, att ehuru det vore sannolikt, att frågan ägde sitt huvudsakliga intresse för de större stadssamhällena, där arbetstiden genom en ständigt växande konkurrens i vissa fall alltjämt stegrades, syntes det likväl vara olämpligt att av sådan anledning lagstifta uteslutande för dessa samhällen eller att vid en lagstiftning av ifrågavarande art över huvud göra åtskillnad på städer och landsbygd. Ett särskilt stöd för denna uppfattning fann departementschefen däri, att, om undantag för landsbygden stadgades, missförhållanden skulle kunna uppstå i de fall, där en tätt befolkad landsbygd gränsade omedelbart intill ett stadssamhälle. Det lagförslag, som av Kungl. Maj:t framlades för 1909 års riksdag, avsåg jämväl hela landet utan åtskillnad på stad och landsbygd.

Lagutskottet, som hade att behandla Kungl. Maj:ts berörda förslag, betonade även för sin del de olägenheter, som utan en likställighet i förevarande avseende i många fall skulle kunna uppstå. Lagutskottets majoritet tillstyrkte därför, att den ifrågasatta lagen skulle gälla även beträffande landsbygden. Vissa reservanter åter ansågo behovet av en laglig reglering därstädes obehövlig och att lagen borde erhålla tillämpning allenast i städer och köpingar, som utgjorde egen kommun. Vid behandlingen av utskottets utlåtande fattade kamrarna olika beslut, i det andra kammaren biträdde majoritetens mening och första kammaren instämde med reservanterna. Av lagutskottet sedermera framlagt sammanjämningsförslag, av innehåll att den ifrågaställda lagen skulle er-

hålla tillämpning i städer, köpingar och municipalsamhällen, blev av riksdagens båda kamrar antaget.

Den olikhet, som sålunda för närvarande förefinnes mellan å ena sidan nyss angivna samhällen samt å andra sidan den rena landsbygden, torde icke längre böra bibehållas. Åtskilliga mera tätt befolkade landskommuner, särskilt sådana invid städer eller andra större orter, torde i förevarande avseende vara fullt ut jämförbara med köpingar eller municipalsamhällen. Inom landskommunerna finnes även ett stort antal ganska betydande samhällen, å vilka butikstängningslagen icke är tillämplig. Något skäl att undantaga dylika kommuner eller samhällen från en reglering i föreliggande syfte torde icke förefinnas. Å andra sidan kan det icke förnekas, att beträffande vissa trakter av landsbygden en dylik reglering icke direkt är av behovet påkallad. Dock synes lämpligast för vinnande av likformighet, att regleringen utsträcker även till sådana trakter. Emellertid måste beaktas, att förhållandena å landsbygden kunna vara väsentligt olika å skilda orter och att lokala intressen kunna kräva avvikelser från de tidsbestämmelser, som för landet i allmänhet synas böra bliva gällande. Förutsättningen för en utsträckning av lagstiftningens tillämplighetsområde på sätt föreslagits måste därför vara, att möjlighet lämnas öppen för ett skäligt tillgodoseende av dylika intressen.

Beträffande uppfattningen i förevarande fråga bland handlandena å landsbygden framgår av socialstyrelsens utredning, att Sveriges allmänna handelsförening genom sitt förvaltningsutskott i augusti 1917 vänt sig till föreningens olika ombud i landsorten med en förfrågan i ämnet, och att i samtliga de inkomna svaren uttalats önskvärdheten av lagstiftningens utvidgning till att gälla jämväl å landsbygden.

Frågan om begränsning av arbetstiden för personalen å rakstugor samt herr- och damfrisérsalonger ävensom å varmbadinrättningar har vid upprepade tillfällen varit föremål för riksdagens prövning. Vid riksdagarna under vart och ett av åren 1910—1913 väcktes sålunda motioner i ämnet, åsyftande åtgärder för vinnande av reglering av arbetstiden för nämnda personal. Dessa motioner föllo emellertid på motstånd från första kammarens sida.

Beträffande rakstugor och herrfrisérsalonger förefinnes på grund av frivillig överenskommelse en utpräglad enhetlighet med avseende på öppnings- och stängningstider. Någon garanti för att detta förhållande skall alltjämt fortfara förefinnes dock icke. De ingångna överenskommelserna äro träffade efter skarpa konflikter mellan arbetsgivare och arbetstagare, och nya stridigheter kunna lätt uppstå. Vad angår damfrisér-

Reglering
beträffande
rakstugor,
frisér-
salonger och
varmbad-
inrättningar.

salongerna och badanstalterna förefinnes icke motsvarande enhetlighet beträffande arbetstiden.

Det torde icke kunna förnekas, att i huvudsak samma skäl, som tala för en begränsning genom lagstiftning av arbetstiden för handelsbutikernas personal, jämväl kunna åberopas till stöd för en laglig reglering av arbetsförhållandena för här åsyftade kategorier av yrkesidkare. Av socialstyrelsens utredning synes visserligen framgå, att några mera svårartade missförhållanden icke föreligga beträffande ifrågavarande företag, synnerligast med hänsyn till arbetets i regel ganska intermittenta karaktär, men i flertalet fall är dock den tid, varunder personalen är bunden vid arbetsstället, ganska lång, och arbetet utsträcket ej sällan till en ganska sen timme på kvällarna. Särskilt torde detta vara fallet beträffande damfrisérsalonger och varmbadinrättningar, där personalen till övervägande del — i fråga om damfrisérsalongerna så gott som uteslutande — utgöres av kvinnor, av vilka många äro gifta och hava ett hem att sköta. Därjämte torde söndagsarbete i ganska stor utsträckning förekomma. Med hänsyn till nu anförda omständigheter har jag i likhet med socialstyrelsen funnit jämväl ifrågavarande företag böra underkastas en reglering i förevarande syfte. Vad åter angår kallbadinrättningar, vilka i vårt land kunna hållas öppna endast en kortare tid av året och därunder sysselsätta endast en fåtalig personal, torde en dylik åtgärd icke vara av behovet påkallad.

Sättet för
lagstift-
ningens an-
ordnande.

Då det gäller sättet för anordnande av lagstiftning i förevarande ämne, framträda huvudsakligen två olika principer, vilka båda, såsom av socialstyrelsens utredning framgår, med större eller mindre modifikation tillämpas inom de europeiska länderna. Å ena sidan kunna lagbestämmelserna innefatta ett direkt förbud mot ifrågakommande företags öppethållande under viss tid. Å andra sidan kan åt de lokala myndigheterna överlämnas att enligt i lagen angivna grunder genomföra en reglering av stängningstiden. Vår nu gällande butikstängningslag bygger på den senare principen. Denna lag giver nämligen åt vederbörande kommunala myndighet i stad, köping eller municipalsamhälle befogenhet att inom vissa gränser träffa avgörande, huruvida förbud mot handelsbuds öppethållande under vissa tider av dygnet skall meddelas eller ej. Det av nämnda myndighet fattade beslutet erhåller dock ej giltighet med mindre detsamma fastställs i Stockholm av överståthållarämbetet och eljest av vederbörande länsstyrelse.

Beträffande de skäl, som föranledde införandet i 1909 års lag av berörda princip, må erinras följande. I sin skrivelse den 20 februari

1906 med begäran om åtgärder för åvägabringande av en lagstiftning angående stängningstid av handelsbutiker uttalade riksdagen såsom sin uppfattning, att då behovet av viss stängningstid uppenbarligen vore olika för olika orter, det syntes riksdagen lämpligast, att på orter, där behovet av bestämd stängningstid för handelsbutiker särskilt gjorde sig gällande, sådan kunde åvägabringas genom de kommunala myndigheternas försorg, dock att därvid till förekommande av missbruk vissa gränser borde fastställas för den kommunala beslutanderätten. Av de myndigheter, som hördes över riksdagens framställning och tillstyrkte en lagstiftning i angivet syfte, förordade något mer än halva antalet bifall till den av riksdagen för lagstiftningens anordnande föreslagna grundsatsen, under det de övriga uttalade sig för en viss ovillkorlig stängningstid för alla butiker i riket. De skäl, som av sistnämnda myndigheter anfördes till stöd för deras uppfattning, utgingo från antagandet, att en lagstiftning av den föreslagna typen endast skulle vinna tillämpning på ett mindre antal platser samt att i enlighet därmed fattade beslut skulle utfalla högst olika för skilda orter, även om dessa vore likställda beträffande de förhållanden, som för beslutens tillkomst borde vara avgörande. Vidare framhölls även, att likformighet i för olika orter gällande bestämmelser vore synnerligen önskvärd även ur den synpunkten, att man torde böra sträva att undanröja den anledning till konkurrens kommunerna emellan, som låge däri, att kommuner, vilka gränsade intill varandra, genom mer eller mindre stränga stadganden om butikernas stängningstid i ej ringa mån kunde bidra till att locka kundkretsen från den ena kommunen till den andra, en synpunkt, som ägde särskild giltighet ifråga om landskommuner och municipalsamhällen, som gränsade intill större städer.

Kungl. Maj:ts förslag till 1909 års riksdag angående lag i ämnet byggde på den av riksdagen förordade grundsatsen, och motiverade föredragande departementschefen sin uppfattning huvudsakligen därmed, att väsentliga olikheter i fråga om behovet av lagbestämmelser av här ifrågasvarande art och beträffande förutsättningarna för deras genomförande förefunnes i avseende å olika orter.

I sitt föreliggande förslag frångår socialstyrelsen den hittills tillämpade grundsatsen och förordar direkt förbud mot handelsbods öppethållande före, respektive efter viss tid. Styrelsen finner det nämligen icke vara tillfredsställande att låta förverkligandet av en betydelsefull social lagstiftning bliva beroende av fördelningen av den politiska makten och intresseförhållandena inom de kommunala representationerna. Den föreslagna anordningen av lagstiftningen finner styrelsen även bäst överens-

stämma med lagstiftningens syfte, vilket ju väsentligen går ut på att på ett skäligt sätt reglera arbetstiden för de affärsanställda. Då det emellertid ej kan förnekas, att olika förhållanden å skilda orter kunna påkalla en i viss mån olikartad reglering, bör, enligt styrelsens mening, de kommunala myndigheterna givas rätt att för tillgodoseende av lokala behov och intressen i viss utsträckning vidtaga ändring i de fastställda tidsbestämmelserna.

Den sålunda förordade omläggningen av sättet för lagstiftningens anordnande har av de i ärendet hörda myndigheterna i regel tillstyrkts. Länsstyrelsen i Uppsala län har emellertid i detta hänseende gjort en invändning mot förslaget och framhåller, att den gällande butikstängningslagen endast under kort tid varit i kraft och att dess tillämpning syntes hava varit så allmän och i övrigt tillfredsställande, som man kunnat hoppas, varför länsstyrelsen icke funne tidpunkten för en allmän revision av lagstiftningen ännu vara inne.

Av socialstyrelsens utredning angående tillämpningen av 1909 års butikstängningslag framgår, att nämnda lag kommit till tillämpning i 70 städer med 90 % av hela stadsbefolkningen i riket, 8 köpingar och 30 municipalsamhällen. (Hela antalet städer, köpingar och municipalsamhällen i riket utgjorde den 1 januari 1917 respektive 104, 39 och 178.) För 28 städer, 25 köpingar och 109 municipalsamhällen har till styrelsen lämnats den uppgift, att tiderna för öppethållande av handelsbodarna vore reglerade genom frivillig överenskommelse eller ändock gemensamma och att därvid affärstiden i regel bestämts i nära överensstämmelse med vad butikstängningslagens 2 § stadgade. Endast beträffande 6 städer, 2 köpingar och 10 municipalsamhällen har, enligt vad socialstyrelsen meddelat, några allmänt tillämpade tider icke funnits för öppethållande av handelsbodar. Socialstyrelsen yttrar såsom en sammanfattning av sin utredning, att en reglering av butikstängningsförhållandena inom städer, köpingar och municipalsamhällen i synnerligen stor utsträckning kommit till stånd, ävensom att denna reglering, jämväl när den genomförts på frivillighetens väg, på det hela taget kan anses ganska enhetlig.

Oaktat en reglering i lagstiftningens syfte sålunda i stor utsträckning ägt rum, kan densamma dock icke sägas hava blivit fullt genomförd. Med bibehållandet av kommunernas bestämmanderätt i förevarande avseende kommer jämväl alltid förverkligandet av de med lagstiftningen avsedda önskemålen att bliva beroende av lokala intresseförhållanden och sålunda i viss mån ovisst. Särskilt torde detta gälla beträffande landsbygden. Vid den nuvarande lagens tillkomst anfördes som skäl för

införandet av berörda befogenhet för kommunerna nödvändigheten att iakttaga största försiktighet, enär all erfarenhet av den ifrågasatta lagstiftningens verkningar saknades. Av socialstyrelsen lämnade uppgifter rörande tiderna för öppethållande av handelsbodas synas emellertid tyda på, att de farhågor, som huvudsakligen gjorde sig gällande mot införandet av en direkt lagstadgad reglering, varit i stort sett ogrundade. Av nu anförda skäl biträder jag i huvudsak socialstyrelsens förslag i fråga om sättet för lagstiftningens anordnande.

Jag övergår härefter till de särskilda bestämmelserna i föreliggande förslag.

Socialstyrelsens utredning angående tillämpade butikstängningstider, vilken utredning avser början av år 1918 samt omfattar 104 städer, 35 köpingar och 147 municipalsamhällen, utvisar, att den vanligaste tiden för butikernas öppnande varit klockan 8 förmiddagen. Denna tid tillämpades i 183 samhällen. I sammanlagt 54 samhällen öppnades butikerna i allmänhet redan klockan 7 förmiddagen. Den vanligaste stängningstiden var klockan 7 eftermiddagen, vilken tid tillämpades i 156 samhällen. Klockan 8 eftermiddagen var stängningstid i sammanlagt 47 samhällen. I 45 samhällen stängdes butikerna redan klockan 6 eftermiddagen. I 5 samhällen var stängningstiden ännu tidigare, i intetdera fallet med tillämpning av butikstängningslagen. För 52 samhällen har den uppgift lämnats, att affärerna under rådande kristid stängdes tidigare än vanligt, därav i 43 samhällen klockan 6 eftermiddagen.

**Speciella
bestäm-
melser.**

**Angående
handel å
söckendag.**

*Tiden för
öppethållande
i allmänhet av
handelsbod.*

Vid fastställande av de allmänna reglerna för handelsbutiks öppnande och stängning har man att avväga å ena sidan de affärsanställdas intresse av en skälig begränsning av arbetstiden och å andra sidan allmänhetens samt affärsinnehavarnas berättigade krav på en icke allt för snävt begränsad affärstid. Särskilt är här att taga hänsyn till de kroppsarbetande klassernas möjlighet att utan hinder av gällande arbetstider verkställa erforderliga inköp. Tiderna synas även i möjligaste mån böra ansluta sig till de nu allmänt tillämpade.

En ur nu angivna synpunkter i allmänhet lämplig tid för öppet-hållande av handelsbodas å söckendag torde vara den av socialstyrelsen föreslagna, eller tiden mellan klockan 8 förmiddagen och klockan 7 eftermiddagen. En begränsning av affärstiden mellan dessa klockslag, vilket skulle innebära en inskränkning i jämförelse med butikstängningslagens tidsbestämmelser med en timme på morgonen och en timme på kvällen, torde, såsom av det nyss anförda framgår, rätt väl överensstämma med de vanligast tillämpade tiderna. Någon erinran mot den nu föreslagna tidsbegränsningen såsom normerande har ej heller framställts.

Stockholms handelskammare har i till kommerskollegium avgivet yttrande framhållit, att förslaget skulle väl hårt komma att drabba de små näringsidkarna, vilka antingen personligen eller ock med tillhjälp av familjen utan anlitande av lejd arbetskraft skötte sin rörelse. Det vore särskilt å kvällarna efter den allmänna arbetstidens slut, som dylika affärer hade sin huvudsakliga kundkrets. Handelskammaren har därför funnit det önskligt, om dessas intressen kunde beaktas, detta så mycket mera som de sociala motiv, som eljest låge bakom ifrågavarande lagstiftning, icke här gjorde sig gällande.

De av handelskammaren sålunda framförda synpunkterna finner jag visserligen beaktansvärda, men då det synes vara så gott som omöjligt att på ett ur konkurrenshänsyn tillfredsställande sätt praktiskt lösa frågan, torde de ifrågavarande affärerna icke kunna medgivas någon särskild undantagsställning.

Beträffande de undantag, som torde böra medgivas från de allmänna reglerna angående butikernas öppnings- och stängningstider, återkommer jag i det följande.

*Upphörande
av tobaks- och
tidnings-
handels-
särställning.*

Nu gällande butikstängningslag giver åt tobaks- och tidningsaffärer en särskild ställning, i det stängningstiden på aftonen för dessa affärer av de kommunala myndigheterna kan sättas en timme senare än för affärer i allmänhet. Till stöd för denna anordning, så vitt avser tobakshandeln, anförde chefen för justitiedepartementet vid föredragning av förslaget till 1909 års lag, bland annat, att försäljningen av tobaksvaror hade förutsättningar att för ett flertal affärer nå sin största omfattning under de tider, då stora delar av allmänheten slutat sitt arbete för dagen. Cigarraffärernas publik av tillfällighetsköpare bestode sannolikt till stort antal av de grupper bland den manliga befolkningen, som tillhörde kroppsarbetarklassen eller handelsbiträdeskåren. Särskilt för dessas skull kunde det därför anses vara av behovet påkallat att hålla cigarrbutikerna öppna längre än andra affärer. Den stängningstid, som för det dåvarande föreslagits för affärer i allmänhet, eller klockan 8, hade emellertid, enligt föredragandens mening, även beträffande cigarraffärer alla förutsättningar att tillfredsställa kroppsarbetarnas krav i detta hänseende. En utsträckning av cigarraffärernas expeditionstid ytterligare en timme skulle även tillgodose de särskilda hänsyn, som kunde påkallas av handelsbiträdenas önskningsar, sedan flertalet av alla övriga affärer komme att stängas klockan 8. Föredraganden, som därefter till behandling upptog de olägenheter, vilka en på förslaget sätt genomförd stängningstid för cigarraffärerna kunde förväntas medföra på grund av kon-

kurrensen med restauranger och kaféer, uttalade sig därvid för att denna konkurrens icke borde utgöra hinder för en begränsning av arbetstiden beträffande ifrågavarande affärer.

Genom riksdagens beslut utsträcktes den undantagsställning, som av departementschefen föreslagits i fråga om tobaksaffärer, jämväl till bodar, där huvudsakligen tidningar försäljas.

Av socialstyrelsens föreliggande utredning inhämtas, att i sammanlagt 103 städer, köpingar och municipalsamhällen tobaks- och tidningsaffärer höllos öppna längre än andra affärer. I 72 samhällen inföll stängningstiden senare än klockan 8 eftermiddagen.

Nu berörda undantagsställning har givit anledning till åtskilliga klagomål, bland annat, såsom förut berörts, av Sveriges minuthandlares riksförbund och sydsvenska pappershandlareföreningen. Härvid har gjorts gällande, att cigaraffärerna i betydande omfattning idkade försäljning av andra varor än tobak och tidningar och genom dylik handel å tid, efter det övriga butiker måst stänga, gjorde sig skyldiga till illojal konkurrens. De sålunda gynnade tobaks- och tidningsaffärerna hade nämligen i stort antal fall — efter vad från talrika orter i landets skilda delar inhämtats — utnyttjat sin i verklig eller påstådd egenskap av huvudsakligen tobaks- eller tidningsaffärer privilegierade ställning å andra branschens bekostnad genom att försälja även böcker, papper, kortvaror, ekiperingsartiklar m. m. Riksförbundet påyrkade en sådan ändring av lagen, att undantagsstadgandet till förmån för tobaks- och tidningsaffärer antingen måtte helt uteslutas eller ock givas en sådan innebörd, att de av förbundet påpekade verkningarna av detsamma förekommes.

De sålunda framförda synpunkterna hava kraftigt understrukits av åtskilliga av de sammanslutningar av näringsidkare, som yttrat sig över denna framställning.

Från tobakshandlarnas sida däremot har till stöd för den senare stängningstiden bland annat framhållits, att den bästa affärstiden just infölle på kvällen samt att tobaksaffärerna genom 1909 års lag utsattes för en ytterligt kännbar konkurrens från restauranger och kaféer, varest försäljningen av tobaksvaror fritt finge äga rum å den tid, då tobaksaffärerna måste hållas stängda. Då allenast de allra största tobaksaffärerna kunde existera enbart på försäljning av tobaksvaror, skulle en lagändring av den innebörd, att endast affärer, där uteslutande tobaksvaror saluhölles, finge hållas öppna längre än andra bodar, verka synnerligen menligt för de mindre affärerna, som utgjorde flertalet, samt gynna de större affärerna på de mindres bekostnad.

Vid ett inför socialstyrelsen med delegerade för minuthandlarnas riksförbund och riksförbundet av affärsanställda hållet sammanträde utvecklades här berörda synpunkter ytterligare, på sätt av styrelsens utlåtande framgår, av representanten för tobakshandeln.

Socialstyrelsen framhåller i sitt utlåtande, att flertalet av de myndigheter, som yttrat sig över förenämnda framställning av minuthandlarnas riksförbund, biträtt förbundets uppfattning. Av yttrandena att döma, yttrar styrelsen vidare, torde det ej kunna betvivlas, att de av riksförbundet framförda klagomålen hade visst fog för sig. Med hänsyn härtill och då någon annan praktiskt tillfredsställande utväg för missförhållandets avhjälpande ej syntes vara att tillgå, har styrelsen funnit sig böra föreslå avskaffandet av ifrågakvarande undantagsställning. Då styrelsen emellertid funnit de från tobakshandelns sida framställda erinringarna angående konkurrensen från restauranger m. fl. hava visst fog för sig, har styrelsen sökt att genom vissa förändringar av bestämmelserna i den nu gällande lagens 8 och 14 §§ giva tobakshandeln ett visst skydd mot nämnda konkurrens. Berörda förändringar äsyfta, att försäljning inomhus å restauranger, kaféer o. d., för såvitt ej Kungl. Maj:ts befallningshavande medgiver undantag, endast skall få äga rum till förbrukning å stället. Enligt styrelsens mening lär det även kunna förväntas, att tobaksmonopolet, som visat sig uppskatta betydelsen av en rationellt ordnad och skött försäljning av tobaksvaror, skall låta sig angeläget vara att stödja den fackmässiga tobakshandeln.

Sveriges tobakshandlares riksförbund har i ett till kommerskollegium avgivet yttrande framhållit, bland annat, att den ifrågasatta lagändringen komme att bliva till stort förfång för hela deras kår, därest icke tobaksaffärerna på ett mera effektivt sätt skyddades för konkurrensen från restauranger och dylika ställen. För egen del håller kollegium före, att någon undantagsställning icke bör beredas tobakshandlarna. Deras intressen vore i det föreliggande förslaget tillräckligt beaktade.

Det kan i detta sammanhang anmärkas, att kontorist- och handelsbiträdesföreningen i Stockholm m. fl. sammanslutningar av affärsanställda uttalat sig mot varje utsträckning av tiden för handelsbutiks öppethållande efter klockan 7 eftermiddagen. Härav torde framgå, att hänsyn till önskemålen hos biträden i affärer av annat slag icke vidare kan åberopas såsom stöd för längre öppethållande av cigarraffärer. Ej heller i övrigt synas bärande skäl föreligga för bibehållande av dessa affärers särställning. Mot illojal konkurrens torde tobakshandlarna kunna skyddas genom ett allmänt förbud mot att under tid, då handelsbod av visst slag ej får hållas öppen, annorstädes hålla till salu vara, varmed handel i

dylik bod idkas. Från denna regel bör dock undantagas restauranger, kaféer och dylika ställen, i den mån försäljningen allenast avser förbrukning å stället. Den affär med tobaksvaror, som bedrives i direkt sammanhang med utskänkningen, lär nämligen icke kunna betecknas såsom konkurrens utan får väl numera anses såsom självfallen. Ett längre gående tillvaratagande av tobakshandlarnas intressen torde knappast vara möjligt.

Med borttagande av tobakshandelns särställning lär även böra följa, att de s. k. tidningskontoren underkastas de allmänna reglerna.

I 1909 års lag har beträffande handeln med livsförnödenheter medgivits utvidgning av tiden för butiks öppethållande med en timme på morgonen och en timme på kvällen utöver vad eljest i allmänhet gäller. Socialstyrelsen anser, att denna särställning för matvaruhandeln fortfarande bör bibehållas, då arbetet å många arbetsställen ännu fortgår framåt klockan 7 eftermiddagen. En förlängning av affärstiden på nyss angivet sätt finner styrelsen tillräcklig. Visserligen komme därigenom, på grund av den tidigare stängningstiden för butiker i allmänhet, affärstiden för matvaruaffärer, i jämförelse med den nuvarande butikstängningslagens bestämmelser i ämnet, att inskränkas såväl morgon som afton med en timme, men denna förändring torde dock enligt styrelsens mening knappast behöva medföra några större olägenheter, då kroppsarbetarnas arbetstid redan så begränsats eller kunde förväntas komma att efter hand så förkortas, att de i regel torde få möjlighet att utom arbetstiden göra för sitt uppehälle erforderliga inköp. Beteckningen livsförnödenheter har i styrelsens lagförslag utbytt mot livsmedel för att utvidgningen utan tvekan skall tillkomma även butiker för försäljning av mindre nödvändiga livsmedel såsom frukt och konditorivaror.

*Ang. handel
med livsmedel
m. m.*

Mot förslaget i denna del hava åtskilliga erinringar framställts. Handelskammaren i Göteborg anser sålunda obehövt att medgiva en senare stängningstid för livsmedelshandeln, enär erforderliga undantag från den allmänna regeln i detta hänseende enligt förslaget skulle kunna medgivas av de kommunala myndigheterna. Även Östergötlands och Södermanlands läns handelskammare har funnit en särställning för livsmedelsaffärer i föreslagen omfattning icke tillräckligt befogad. En undantagsställning borde allenast medgivas de butiker, vilka tillhandahölle sådana livsmedel, som oundgängligen fordrade undantag, exempelvis mjölkaffärer och bageributiker.

Sveriges minuthandlares riksförbund finner de föreslagna bestämmelserna om livsmedelshandeln ägnade att vid tillämpningen framkalla avsevärda svårigheter, då det i regel ej torde existera några affärer, som idkade

andel uteslutande med livsmedel, utom möjligen i sällsynta undantagsfall. Konsekvensen skulle därför bliva, att affärer, som åtminstone till synes handlade företrädesvis med livsmedel, skulle bliva de av lagen gynnade, medan övriga, som därjämte i större eller mindre omfattning förde även andra artiklar, skulle falla under de kategorier, för vilka en tidigare stängningsskyldighet stadgats. Handelskammaren anser, att de affärer, för vilka en senare stängning motiveras av ett verkligt behov hos allmänheten, inskränka sig till s. k. mjölkmagasin, där blott mjölk samt bageri- och konditorivaror tillhandahållas, tillika med affärer, som föra allenast färsk frukt och levande blommor.

Kommerskollegium har i avgivet yttrande i huvudsak instämt i riksförbundets uttalande.

Kontorist- och handelsbiträdesföreningen i Stockholm m. fl. sammanslutningar av affärsanställda hava, såsom jag förut omnämnt, motsatt sig varje utsträckning av tiden för handelsbods öppethållande under söckendagar utöver den för affärer i allmänhet föreslagna och framhålla vidare, att enligt förslaget den talrika grupp av handelsanställda, som är sysselsatt inom livsmedelsbranschen, skulle komma att intaga en missgynnad ställning, varjämte plats för illojal konkurrens komme att finnas, då det alltid visat sig svårt att uppdraga en bestämd gräns för det slag av affärer, som skulle hava rätt att begagna sig av den av socialstyrelsen föreslagna undantagsbestämmelsen. Något verkligt behov för livsmedelsaffärernas längre öppethållande syntes heller icke föreligga, åtminstone hade från den köpande allmänheten icke givits uttryck härför.

De anmärkningar, som sålunda framställts mot socialstyrelsens förslag, synas äga visst fog. Givetvis bör, med hänsyn till önskemålet om en enhetligt reglerad arbetstid för de affärsanställda, undantag från de normerande tidsbestämmelserna i möjligaste mån inskränkas och allenast medgivas i de fall, där sådant finnes oundgängligen nödvändigt. En särskild ställning torde emellertid böra tillerkännas handeln med sådana i dagligt bruk använda livsförnödenheter, vilka äro underkastade en snabb försämring, såsom mjölk, grädde och smör samt konditori- och bagerivaror. Beträffande särskilt handeln med mjölk och grädde må framhållas, att denna handel i städerna och andra större samhällen uteslutande är beroende av tillförseln från landsbygden och sålunda måste regleras med hänsyn till kommunikationerna. Flerstädes äro tågförbindelserna så anordnade, att den färska aftonmjölken ankommer å sådan tid, att den icke kan distribueras till allmänheten före den för butiker i allmänhet föreslagna stängningstiden. Ett tidigare öppnande beträffande handeln med sådana varor är bland annat nöd-

vändigt för att arbetare, vilka skola vara på sina arbetsställen på en tidig timme, dessförinnan skola kunna förse sig med nödigt förråd för dagen. Det i 1909 års lag medgivna undantaget beträffande handeln med livsförnödenheter torde även närmast avse affärer, vilka idka handel med varor av nyss angivet slag. Vid motiveringen av förslaget till nämnda lag yttrade nämligen chefen för justitiedepartementet i denna fråga bland annat, att ett längre öppethållande torde medgivas av hänsyn till den konsumerande allmänhetens intressen beträffande expeditionstiden för brödbodar, mjölmagasin, sockerbagerier och dylika butiker, där endast livsförnödenheter hölles till salu.

Specialiseringen av handelsbodar torde i regel icke hava genomförts i sådan grad, att butiker finnas, som saluhålla varor enbart av nu angivet slag, och torde en dylik specialisering i någon större utsträckning ej heller vara möjlig att genomföra. Jag har därför ansett mig böra förorda ett medgivande för livsmedelsaffärer att påbörja försäljningen av enbart dylika varor en timme före den vanliga tiden för öppnandet och därmed fortgå en timme efter den vanliga stängningstiden. Visserligen torde övervakningen av att ett dylikt medgivande icke missbrukas komma att möta vissa svårigheter, men å andra sidan lär med hänsyn till nyssberörda förhållande någon annan möjlighet att praktiskt ordna denna fråga icke föreligga.

Å aftonen före sön- eller helgdag och under två veckor närmast före julafton kan enligt gällande lag tiden för öppethållande av handelsbod utsträckas med en timme utöver den för söckendag i allmänhet bestämda. Särskilt senare stängningstid å lördagar och helgdagsaftnar har av socialstyrelsen angivits förekomma i sammanlagt 129 samhällen, av vilka 74 haft sådan stängningstid förlagd till klockan 8 och 30 till klockan 9 eftermiddagen eller senare. Den senare stängningstid, som kan medgivas under tiden närmast före julafton, tillämpades i 95 samhällen, i 8 dock för kortare tid än de medgivna två veckorna.

*Angående
tiden för
öppethållande
av handels-
bodar å lör-
dagar m. m.*

Med tillmötesgående av utav delegerade för Sveriges minuthandlares riksförbund och riksförbundet av affärsanställda uttalade önskemål har socialstyrelsen i sitt föreliggande förslag icke upptagit någon senare stängningstid å lördagar eller helgdagsaftnar.

De skäl, som föranledde införandet av bestämmelsen om ifrågavarande utsträckning, synas även i huvudsak hava bortfallit. För närvarande torde nämligen såsom regel gälla, att arbetslönerna utbetalas å fredagar i stället för tidigare å lördagar, varjämte arbetet numera i stor utsträckning avslutas tidigare å lördagar än å andra söckendagar.

I detta sammanhang kan nämnas, att kontorist- och handelsbiträdesföreningen i Stockholm m. fl. sammanslutningar av affärsanställda uttalat sig för att tiden för handelsbods öppethållande måtte begränsas på lördagar till tiden mellan klockan 8 förmiddagen och 5 eftermiddagen samt på dag före helgdag till tiden mellan klockan 8 förmiddagen och 2 eftermiddagen. Att en så långt gående begränsning av affärstiden fastslås i lag, synes dock knappast tillrådligt. De affärsanställdas önskemål, att jämväl för dem en kortare arbetstid införas på lördagar och helgdagsaftnar, är visserligen beaktansvärt, men å andra sidan måste hänsyn tagas även till den köpande allmänheten. De kommunala myndigheterna äro emellertid enligt mitt förslag oförhindrade att i skälig omfattning tillgodose berättigade anspråk i förevarande avseende.

Beträffande tiden närmast före julaften torde en utsträckt tid för handelsbutiks öppethållande böra bibehållas.

Tiden för
öppet-
hållande
å söcken-
dagar av
rakstugor,
frisér-
salonger
och varm-
badinrätt-
ningar.

Såsom jag förut framhållit råder beträffande rakstugor och herrfrisérsalonger på grund av frivillig överenskommelse en utpräglad enhetlighet med avseende å öppnings- och stängningstiderna å söckendag. Vad åter damfrisérsalonger och badanstalter angå, föreligger icke motsvarande enhetlighet.

Beträffande de allmänna tillämpade tiderna för öppethållande av de olika företagen visar socialstyrelsens utredning bland annat följande:

För *rakstugor och herrfrisérsalonger* var den vanligaste tiden för öppnande å söckendag klockan 8 förmiddagen. Stängningstiden å måndagar—torsdagar var för 90,5 % av företagen, representerande 91,8 % av personalen, klockan 8 eftermiddagen. För samma stängningstid å fredagar voro motsvarande procenttal respektive 83,8 och 85,8. Å lördagar stängde 76,1 %, representerande 80,1 % av personalen, klockan 9 eftermiddagen.

För *damfrisérsalongerna* inföll den vanligaste tiden för öppnande å söckendag klockan 9 förmiddagen. Den allmänna tillämpade stängningstiden å söckendagar var klockan 8 eftermiddagen, och gällde denna tid beträffande måndagar—fredagar för 88 % av företagen och 90,7 % av personalen. Motsvarande procenttal utgjorde för lördagar respektive 64,7 % och 61 %.

För *varmbadinrättningarna* varierade tiderna ändå något mera. I utredningen har skilts mellan årsföretag, d. v. s. badinrättningar, som bedriva rörelsen året om, och sommarföretag, vid vilka rörelsen bedrivs endast under sommarmånaderna. Den vanligaste öppningstiden för båda här ifrågasvarande slag av företag var klockan 8 förmiddagen. Den allmänna tillämpade stängningstiden var klockan 8 eftermiddagen, och gällde denna tid

för 53,5 % av årsföretagen med 36,9 % av personalen samt för 35 % av sommarföretagen med 32,5 % av personalen.

I likhet med vad som gäller beträffande handelsbodarna torde stängningstiden för de här avsedda företagen under kristiden i många fall hava satts tidigare.

Med tillämpning av de sålunda vanligast förekommande öppnings- och stängningstiderna föreslår socialstyrelsen, att tiden för öppethållande av rakstuga, frisérsalong och varmbadinrättning å söckendagar begränsas mellan klockan 8 förmiddagen och klockan 8 eftermiddagen. Å lördagar och helgdagsaftnar skulle stängningstiden å aftonen dock kunna framskjutas en timme.

Socialstyrelsen håller före, att företag av ifrågavarande slag inom hotell, sanatorier, offentliga anstalter och dylika anläggningar böra undantagas från lagens tillämpning i den mån de äro tillgängliga endast för den slutna personkrets, som är att hänföra till anläggningarna i fråga.

I avgivet yttrande anmärker svenska frisörbiträdesförbundet, att de uppgifter, som legat till grund för styrelsens förslag, hänförde sig till år 1913 och att sedermera arbetstiden väsentligt förkortats. Så hade stängningstiden på kvällarna i allmänhet framflyttats till klockan 7, varjämte även öppningstiden undergått en märkbar förändring och i åtskilliga fall fastställts eller med sannolikhet komme att fastställas till klockan 9 förmiddagen. Förbundet framhåller vidare, att de förändringar i berörda hänseende, som sålunda företagits, inginge som ett led i den allmänna strävan att uppnå en tillfredsställande begränsning av onödigt utsträckt arbetstid och ej vore föranledda av med kristiden sammanhängande förhållanden. Förbundet finner med hänsyn härtill, att rakstugor och frisérsalonger i förevarande avseende borde likställas med handelsbutiker.

Svenska frisörföreningen har däremot funnit de föreslagna tidsbestämmelserna lämpliga, dock anser föreningen, att det föreslagna medgivandet beträffande tiden för handelsbutiks öppethållande å söckendagar under tiden närmast före jul borde tillämpas även å rak- och frisérsalonger, enär frekvensen för dessa vore betydligt större till jul än under vanliga tider.

Båda nu nämnda sammanslutningar hava därjämte uttalat sig mot att den ifrågaställda lagen icke göres tillämplig å raksalonger, som äro belägna i hotell, sanatorier, offentliga anstalter och dylika anläggningar.

För egen del har jag icke funnit anledning att frångå socialstyrelsens förslag i denna del, såvitt det avser tiderna å söckendag i allmänhet. Med en stängningstid, förlagd för butiker i allmänhet till klockan 7 på aftonen och för ifrågavarande företag en timme senare,

skulle de affärsanställda beredas tillfälle att efter arbetets slut besöka sistberörda företag. Ett allmänt medgivande till utsträckning av tiden för dessa företags öppethållande på lördagar och helgdagsaftnar eller under tiden närmast före jul finner jag däremot icke vara motiverat. Skulle behov av dylik utsträckning å viss ort föreligga, kan medgivande därtill enligt mitt förslag lämnas av vederbörande kommunala myndighet. Ej heller torde det vara lämpligt att göra lagen tillämplig på företag av ifrågavarande slag i den mån de äro avsedda att betjäna endast en viss sluten personkrets inom hotell, sanatorier eller dylika inrättningar och således ej hållas öppna för allmänheten.

Vidkommande tillämpningen av de föreslagna tidsbestämmelserna beträffande ifrågavarande företag må framhållas, att desamma — i överensstämmelse med vad som synes böra gälla beträffande handelsbodar och i enlighet med nu rådande praxis — icke torde böra utgöra hinder för att publik, som inkommit före den stadgade stängningstiden, får därefter betjänas.

Förbud mot
öppet-
hållande å
sön- och
helgdagar.

Rörande regleringen av handeln å sön- och helgdagar — den fråga, som närmast givit anledning till föreliggande lagstiftningsförslag — innehåller butikstängningslagens 1 § andra stycket, sådant detta lagrum lyder enligt lag av den 6 juni 1912, den bestämmelse, att därest för viss ort meddelas förbud mot handelsbods öppethållande å söckendag i enlighet med vad i samma paragrafs första stycke sägs, förbud ock må meddelas mot att handelsbod å sön- och helgdagar hålles till salu öppen under sådan tid, som enligt 7 kap. 3 § strafflagen ej är att hänföra till sabbatstid. Lagen innehåller tillika i 2 § andra stycket den föreskrift, att dylikt förbud skall avse hela tiden före klockan 6 förmiddagen och efter klockan 9 eftermiddagen. Före tillkomsten av 1912 års lag fanns för de kommunala myndigheterna ingen befogenhet att å sön- eller helgdag inskränka butikshandeln till viss del av dagen.

I en vid 1914 års förra riksdag inom första kammaren av herr August Ljunggren väckt motion, nr 38, framhölls det oegentliga i, att enligt gällande lag butiker, som under vardagar på grund av meddelat förbud hölles stängda klockan 12 midnatt—6 förmiddagen samt 9 eftermiddagen —12 midnatt, under sön- och helgdagar kunde hållas öppna under nämnda tider. För att råda bot på detta missförhållande föreslog motionären, att meddelande av förbud mot handel under sådan tid å sön- och helgdagar, som enligt 7 kap. 3 § strafflagen ej vore att hänföra till sabbatstid, skulle vara obligatoriskt, därest förbud mot handel under viss tid å söckendag meddelades, eller, om detta icke vunne bifall, att åt butikstängningslagens 2 § andra stycke skulle givas sådan lydelse, att de kommu-

nala myndigheterna erhöile befogenhet att meddela förbud även för *viss del* av sådan tid, som enligt 7 kap. 3 § strafflagen ej vore att hänföra till sabbatstid. Till stöd för detta senare alternativ åberopade motionären ett inom Stockholms stadsfullmäktige förekommet fall, varvid denna myndighet, som var ense om önskvärdheten av ett förbud för tiden klockan 12 midnatt—6 förmiddagen, med hänsyn till att förbudet nödvändigtvis även skulle omfatta tiden efter klockan 9 eftermiddagen, avslagit en i frågan, väckt motion.

I en vid samma riksdag av nuvarande statsrådet friherre Palmstierna i andra kammaren väckt motion, nr 184, hemställdes med i huvudsak samma motivering som i herr Ljunggrens förutnämnda motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande sådan ändring i butikstängningslagen, att beslut skulle kunna meddelas, att butik skulle hållas stängd klockan 12 midnatt—6 förmiddagen natten till sön- och helgdagar, utan att beslutet samtidigt måste innebära stängningspåbud även för tiden klockan 9 eftermiddagen—12 midnatt å sådana dagar.

Vid samma riksdag föreslog vidare herr August Ljunggren i en inom första kammaren väckt motion, nr 39, att riksdagen för sin del måtte besluta — såsom ändring av eller tillägg till 7 kap. 3 § strafflagen eller ock såsom särskild författning — lagbestämmelser av innehåll, att tiden för öppethållande å sön- och högtidsdagar av matvaru-, frukt- och blomsterbutiker måtte erhålla lämplig begränsning, exempelvis till klockan 6—11 förmiddagen. Till stöd för denna sin hemställan anförde motionären i huvudsak följande. Genom prejudikat hade blomsterhandel, handel i fruktbod och handel med matvaror undantagits från det i 7 kap. 3 § strafflagen meddelade förbud mot öppethållande av kramlåda eller annan dylik bod å sabbatstid. På grund härav ägde speceri-, kött-, matvaru-, mjölk- och brödaaffärer rättighet att hålla till försäljning öppet alla sön- och helgdagar hela året med undantag allenast för gudstjänsttiderna. Det vore uppenbart, att ett sådant tillstånd skulle innebära stora olägenheter icke blott för innehavarna av dylik handel utan jämväl för den personal, som där vore anställd. I en skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 oktober 1910 hade också Stockholms matvaruhandlareförening betecknat detta sakernas tillstånd såsom olidligt. Den 29 mars 1910 hade, anförde motionären bland annat vidare, riksdagen anhållit om en undersökning, i vad mån behöfelig söndagsvila utan berättigad anledning åsidosattes, särskilt inom industrin, handeln och andra närliggande arbetsområden, ävensom, därest utredningen därtill skulle giva anledning, att för riksdagen måtte framläggas lagförslag i ämnet. En så vittomfattande utredning

krävde givetvis avsevärd tid, men begränsade till butikshandelns område kunde, enligt motionärens åsikt, dylika åtgärder utan vidare företagas. Missförhållandena vore här så stora vad ovannämnda handelsbutiker beträffade, att ett snabbt ingripande vore av nöden. Matvaruhandlarna hade också i sin förut omnämnda skrivelse anhållit, att Kungl. Maj:t måtte oberoende av den mera vittomfattande utredningen framlägga proposition i ärendet redan vid 1911 års riksdag. Motionären sade sig även hava sig bekant, att jämväl frukt- och blomsterhandlarna ansågo ett ordnande av söndagsstängningen vara en trängande angelägenhet.

Med anledning av nu refererade motioner uttalade riksdagen i sin förut omförmälda, till socialstyrelsen remitterade skrivelse den 1 mars 1914, att riksdagen av de gjorda framställningarna för sin del funne ådaga-lagt, att lagstiftningen rörande butikshandeln å sön- och helgdagar vore i behov av omarbetning och komplettering uti de i motionerna angivna hänseenden.

Såsom förut omnämnts, har förevarande fråga jämväl berörts i den till socialstyrelsen remitterade framställningen från Sveriges minut-handlares riksförbund, som däri hemställt, att genom tillägg till nu gällande lag förbud måtte stadgas mot butikshandel under sön- och helgdagar, eventuellt med undantag för handel uteslutande med mjölk, grädde, färsk frukt, levande blommor och färska bagerivaror, varav försäljning möjligen borde vara medgiven till exempelvis klockan 10 förmiddagen.

Det stora flertalet av de myndigheter och sammanslutningar av näringsidkare, som yttrat sig över sistberörda framställning, har tillstyrkt en lagändring i den i framställningen angivna riktningen.

Socialstyrelsen har i sitt föreliggande utlåtande — utgående från att 7 kap. 3 § strafflagen upphäves — föreslagit ett allmänt förbud mot butikshandel å sön- och helgdagar, varmed även förbundits ett förbud mot öppethållande av rakstugor, frisérsalonger och varmbad-inrättningar å nämnda dagar.

Av styrelsens utredning framgår, att de möjligheter butikstängnings-lagen erbjuder att begränsa bodhandeln å sön- och helgdagar allenast i ringa utsträckning utnyttjats. Sålunda hade vid 1914 års slut förbud i nämnda hänseende allenast meddelats i en stad, Malmö, under det dylikt förbud för närvarande, såvitt av de utav styrelsen inhämtade upplysningarna framgår, tillämpas i 9 samhällen.

Förklaringen till nu berörda förhållande finner styrelsen däri att, såsom i förut omförmälda motioner framhållits, ett samhälle för närvarande icke har möjlighet att begränsa ett eventuellt förbud mot sön-

dagshandeln till att avse allenast viss del av tiden före klockan 6 förmiddagen och efter klockan 9 eftermiddagen, under det å andra sidan ett dylikt förbud har relativt liten räckvidd och praktisk betydelse. Hela den egentliga sabbatstiden, d. v. s. tiden mellan klockan 6 förmiddagen och klockan 9 förmiddagen, kommer nämligen icke att därav beröras. Under sådan tid får visserligen icke enligt nyssnämnda lagrum kramlåda eller annan dylik bod hållas öppen, men andra butiker torde vara oförhindrade att hålla öppet.

Att icke mera uttömmande bestämmelser rörande butikshandeln å sön- och helgdagar införts i 1909 års lag finner socialstyrelsen främst vara att tillskriva den uppfattningen, att dylika bestämmelser stode i det sammanhang med berörda stadgande i 7 kap. 3 § strafflagen, att de icke borde meddelas i den ordning eller byggas på de grunder, som gällde för lagstiftningen angående inskränkning av handeln å söckendagar. Enligt styrelsens förmenande skulle det emellertid möta betydande svårigheter att få till stånd en formellt tillfredsställande reglering av söndagshandeln utan upphävande av nämnda stadgande i strafflagen och regleringsbestämmelsernas sammanförande i en författning. Med hänsyn vidare till att förbudet för söndagshandeln i styrelsens lagförslag vore direkt bindande och avsett att tillämpas jämväl å landskommuner samt sålunda fullständigt skulle täcka det område, som fölle under förenämnda strafflagsstadgande, har styrelsen funnit den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden ej behöva möta några mera vägande betänkligheter. Vidare framhåller styrelsen, att den omständigheten, att den anbefallda utredningen angående söndagsarbetet i allmänhet ännu icke avslutats, icke kunde anses utgöra tillfyllestgörande skäl för ett ytterligare uppskov med en reglering av söndagshandeln.

Av det anförda torde framgå, att gällande lagbestämmelser i föreliggande ämne icke medgiva ett tillfredsställande ordnande av frågan om butiks eller annat här avsett företags öppethållande å sön- eller helgdag. Jag har därför, med hänsyn till det allmänt såsom berättigat erkända kravet på en i möjligaste mån genomförd söndagsvila för personalen, icke ansett mig kunna undanskjuta nämnda fråga i avvaktan på berörda utrednings avslutande utan redan i detta sammanhang velat framlägga förslag i ämnet. De av mig i det följande förordade bestämmelserna nödvändiggöra emellertid av formella skäl en ändring av 7 kap. 3 § strafflagen, och lärer chefen för justitiedepartementet komma att särskilt underställa denna fråga Kungl. Maj:ts prövning.

I likhet med socialstyrelsen har jag i mitt föreliggande lagförslag såsom allmän regel utgått från att samtliga de företag, varå den ifråga-

satta lagen skall äga tillämpning, böra hållas stängda å sön- och helgdagar. Från denna regel torde emellertid böra medgivas vissa undantag.

Socialstyrelsen har i sist berörda hänseende föreslagit, att bod, där handel idkas allenast med livsmedel eller levande blommor, skulle få hållas öppen å sön- eller helgdag å tid mellan klockan 7 och 10 förmiddagen. Båda dessa slag av bodar, vilka icke äro att anse såsom kramlåda och sålunda ej inbegripas under förut berörda förbud i 7 kap. 3 § strafflagen, hava hittills i ganska stor utsträckning hållits öppna under den s. k. sabbatstiden.

Beträffande livsmedel torde ett frigivande av söndagshandeln i angiven utsträckning ej vara påkallat av ett verkligt behov från allmänhetens sida. Jag har därför, med beaktande av åtskilliga i sådant hänseende mot styrelsens förslag framställda anmärkningar, ansett mig böra inskränka medgivandet i fråga om matvaruhandeln å sön- eller helgdag till sådana varor, beträffande vilka jag i det föregående förordat ett längre öppethållande även å söckendag. Härjämte torde dock försäljning av färsk frukt böra medgivas å sön- och helgdag. Efterfrågan å sådan vara är å dessa dagar vanligen stor, vartill kommer, att på grund av varans ömtåliga natur allmänheten i regel är förhindrad att i förväg göra erforderliga inköp. Enahanda synpunkter göra sig gällande beträffande den ej sällan med fruktförsäljning förenade handeln med blommor, som jag i likhet med socialstyrelsen jämväl anser böra få äga rum å sön- och helgdagar. Beträffande sistnämnda slags varor är särskilt att märka, att begravingar och andra högtidligheter i stor utsträckning äro förlagda till dessa dagar.

Socialstyrelsen har vidare ifrågasatt ett undantag från den allmänna regeln angående stängning å sön- eller helgdag beträffande rakstuga, frisérsalong eller varmbadinrättning, nämligen för det fall att två eller flera sådana dagar skulle inträffa i följd. Enligt styrelsens förslag skulle då öppethållande medgivas å den första av dessa dagar mellan klockan 9 och 11 förmiddagen.

Mot förslaget i denna del, såvitt det avser rakstugor och frisérsalonger, har jag i huvudsak ingen annan erinran, än att det ifrågasatta medgivandet synes böra utsträckas att avse en av de angivna dagarna. För den händelse tre sön- och helgdagar skulle inträffa i följd, synes det nämligen olämpligt att ovillkorligen begränsa öppet-hållandet till den första dagen. Vidare gäller nu såsom regel, att här avsedda företag hållas stängda juldagen, och torde detta bruk böra bibehållas. Genom den nu föreslagna ändringen skulle även genom

- överenskommelse mellan olika utövare av sådana företag å samma plats

tillfälle kunna beredas kunder att bliva betjänade samtliga dagarna. Då å vissa orter högmässogudstjänsten kan taga sin början redan före klockan 11 förmiddagen, torde den medgivna tiden av två timmar för öppethållandet icke böra bestämt fixeras mellan de av socialstyrelsen angivna klockslagen utan bestämmas till två timmar före klockan 11 förmiddagen.

Vad åter varmbadinrättningarna angå, torde lämpligheten av den föreslagna undantagsbestämmelsen kunna sättas ifråga. I detta hänseende har av verkställande direktören för Stockholms badhusaktiebolag framhållits, att nämnda undantagsbestämmelse skulle bliva till skada för såväl badanstalterna som personalen. Ett öppethållande av en varmbadinrättning 2 à 3 timmar om dagen måste nämligen bliva i hög grad förlustbringande, då frekvensen under dessa timmar icke under några omständigheter kunde täcka kostnaderna för badanstaltens uppvärmning. Nyttan för allmänheten av badanstalts öppethållande ett par timmar en helgdag vore vidare ringa i jämförelse med det men, som tillskyndades personalen genom att ej få begagna den ledighet, som eljest kunde beredas genom två sammanträffande helgdagar. Visserligen vore vederbörande badförvaltningar obetaget att hålla stängt å de angivna dagarna, men blotta förefintligheten av den föreslagna bestämmelsen kunde i många fall framtvunga ett öppethållande.

För egen del kan jag icke finna, att någon nämnvärd olägenhet skulle förorsakas allmänheten, därest varmbadinrättningarna under helger hållas stängda ett par dagar i sträck. Det kan i detta sammanhang nämnas, att vid Stockholms badhusaktiebolag avtal sedan länge varit träffat med personalen, att, närhelst två helgdagar å rad inträffa, baden skola hållas stängda båda dagarna. Skulle särskilda förhållanden påkalla undantag från regeln om söndagsstängningen, äro enligt mitt förslag vederbörande kommunala myndigheter oförhindrade att besluta därom.

Såsom jag redan förut framhållit, kunna å viss ort rådande särskilda förhållanden påkalla jämkningar och eftergifter beträffande de i allmänhet gällande reglerna för butiks eller annat här avsett företags öppethållande. Särskilt torde detta gälla landsbygden, där handelsbodarna i vissa trakter bruka hållas öppna å tider, som väsentligen avvika från de eljest vanliga. Det synes därför lämpligt, att de kommunala myndigheterna tillerkännas befogenhet att i viss utsträckning besluta angående ändring i de lagstadgade tiderna. För tillgodoseende av de olika krav, som i förvarande hänseende kunna göra sig gällande å skilda orter, torde gränserna för den kommunala beslutanderätten icke böra sättas alltför snäva.

Ändrad
reglering för
viss ort.

I sitt föreliggande förslag har socialstyrelsen velat bereda de kommunala myndigheterna möjlighet att förskjuta tiderna för butiks öppnande eller stängande å söckendag med 2 timmar. Tidrymden för handelsbods öppethållande skulle i enlighet härmed kunna förlängas eller förkortas med ända till 4 timmar. Beträffande rakstugor, frisérsalonger och varmbadinrättningar har styrelsen funnit öppnings- och stängnings-tiderna vara för allmänheten av väsentligt mindre betydelse. Med hänsyn därtill och då berörda tider för den ojämförligt största gruppen av dessa företag, eller rakstugor och herrfrisérsalonger, äro ganska enhetliga, har styrelsen begränsat möjligheten till förändringar av tiderna å söckendag för dylika företag till en timmes förskjutning.

I det föregående har framhållits, hurusom redan nu en enhetlig reglering av tiden för butikernas öppethållande inom rikets städer, köpingar och municipalsamhällen i stor utsträckning kommit till stånd. Förhållandena inom dessa samhällen torde jämväl i stort sett vara ganska likartade. Då den av mig förordade begränsningen av affärstiden å söckendagar ansluter sig till de vanligast tillämpade tiderna, synes därför den föreslagna befogenheten för de kommunala myndigheterna i nu nämnda samhällen att besluta om utsträckning av tiden för butikernas öppethållande utan olägenhet kunna inskränkas. Även om denna rätt inskränkes till en timmes förskjutning på morgon och afton, torde de lokala intressena kunna vinna skäligt beaktande. Vad åter beträffar utsträckningen av affärstiden för handelsbodarna å den rena landsbygden, har jag, med hänsyn till vad jag nyss anført i fråga om där rådande förhållanden, icke funnit anledning att frångå socialstyrelsens förslag.

Den föreslagna rätten för kommunerna att inskränka affärstiden torde icke böra begränsas till viss del av dagen, utan synes kommunerna i detta hänseende kunna lämnas fria händer. Härigenom skulle bland annat butiksbiträdenas önskemål om tidigare stängning å lördagar eller helgdagsaftnar kunna bättre tillgodoses.

De bestämmelser, som jag i detta sammanhang föreslagit i fråga om handelsbutiker, torde även kunna tillämpas å rakstugor, frisérsalonger och varmbadinrättningar.

Jämväl i fråga om de lagstadgade reglerna angående öppethållande å sön- och helgdagar torde de kommunala myndigheterna böra tillerkännas viss befogenhet till jämkningar. Det synes sålunda böra tillkomma dessa myndigheter att, där så låter sig göra, genomföra en fullständig söndagsstängning eller, i den mån så kan finnas påkallat, vidtaga inskränkningar i de eljest medgivna tiderna för öppethållande. Å

andra sidan torde även åt dessa myndigheter böra överlåtas att i vissa fall medgiva lindring i fråga om söndagsstängningen.

Socialstyrelsen har i sistberörda hänseende föreslagit, att medgivande må kunna lämnas för rakstugor och frisérsalonger att hålla öppet under högst 4 timmar å sön- och helgdagar samt för bodar, där handel idkas allenast med livsmedel eller levande blommor, att hålla öppet under högst 2 timmar under sådana dagars eftermiddag. Beträffande rakstugor och frisérsalonger har styrelsen därvid framhållit, att styrelsen ansett sig i huvudsak böra biträda frisörbiträdenas önskemål om fullständigt genomförd söndagsledighet, men att styrelsen å andra sidan funnit av arbetsgivarna uttalade farhågor för betydande olägenheter av söndagsstängningen i viss mån berättigade. Med hänsyn härtill och då förhållandena å skilda orter kunde gestalta sig avsevärt olika, hade styrelsen ansett lämpligt att bereda möjlighet till eftergift för dessa företag. Särskilt funne styrelsen en dylik eftergift vara påkallad med hänsyn till damfrisérsalongerna, där frekvensen å söndagarna vore betydande. Hinder borde ej heller möta att vid meddelande av eftergifter av förevarande slag göra åtskillnad mellan rakstugor och herrfrisérsalonger, å ena sidan, samt damfrisérsalonger, å andra sidan. En fördel från biträdenas synpunkt sett med den föreslagna anordningen framför direkt lagstadgad eftergift vore, att undantag från förbudet kunde förbindas med villkor om viss kompensation, till exempel motsvarande ledighet å annan dag. Medgivandet beträffande livsmedelsaffärerna vore föranlett av påpekanden från en del myndigheter å olika orter om önskvärdheten av att den s. k. kvällsmjölken måtte kunna försälgas i färskt tillstånd.

I sitt yttrande framhåller svenska frisörbiträdesförbundet, att inga särskilda intressen påkallade det söndagsarbete, som ännu förekomme inom branschen, utan kunde detta tillskrivas biträdenas önskan att undvika konflikter med arbetsgivarna, vilka konflikter varit oundgängliga för genomdrivande av en fullständig söndagsstängning. Något särskilt behov av söndagsarbete å vissa orter eller för vissa företag förelåge icke, och borde därför någon avvikelse från de allmänna reglerna om söndagsstängning icke medgivas.

Även den föreslagna undantagsställningen beträffande matvaruhandeln och handeln med blommor har från de affärsanställdas sida väckt motstånd.

I denna del biträder jag emellertid i huvudsak styrelsens förslag. Förhållandena å vissa orter kunna nämligen påkalla ett undantag i förevarande avseende från den allmänna regeln, och torde det kunna förväntas, att den befogenhet, som skulle tillkomma de kommunala myndigheterna,

kommer att handhavas med största varsamhet. Dock synes den undantagsställning, som ifrågasatts beträffande livsmedelshandeln, böra inskränkas till mejeriprodukter, färsk frukt samt bageri- och konditorivaror. Vidare torde anledning icke föreligga att medgiva öppet-hållande å ifrågavarande dagar av rakstugor och frisérsalonger under mera än 2 timmar.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har i sitt utlåtande framhållit, att inom nämnda län finnes å vid saltsjön belägna orter ett flertal sådana varmbadinrättningar, vilka huvudsakligen vore tillgängliga för allmänheten endast under sommarmånaderna. Dessa inrättningar anlitas för närvarande på sön- och helgdagar ej sällan av personer från närbelägna platser, vilka på grund av sin verksamhet icke vore i tillfälle därtill under andra dagar. Enligt socialstyrelsens förslag skulle dessa personer berövas nämnda möjlighet. Som ifrågavarande inrättningars huvudsakliga verksamhet vore förlagd till en kort del av året, skulle enligt länsstyrelsens mening deras öppethållande under en viss tid å sön- och helgdagar icke behöva medföra någon nämnvärd olägenhet för den där anställda personalen.

Även magistraten i Uppsala har i avgivet yttrande framhållit en liknande synpunkt samt anför, att det kunde lända till men och skada för åtskilliga kurorter och samhällen, såvida icke varmbadinrättningar, avsedda för sjukvårdsändamål, åtminstone någon tid på söndagen finge hållas öppna under den vanliga badsäsongen.

De sålunda framförda synpunkterna synas värda beaktande. Jag har därför ansett mig böra föreslå, att de kommunala myndigheterna • även beträffande varmbadinrättningar medgivas befogenhet att i viss utsträckning medgiva undantag ifråga om söndagsstängningen.

De avvikelser från lagens allmänna regler, som sålunda enligt mitt förslag kunna beslutas av vederbörande kommunala myndigheter, böra givetvis icke göras större än som kan vara påkallat av ortens särskilda förhållanden. I åtskilliga fall torde förändringarna sålunda kunna begränsas till att avse exempelvis viss tid av året eller vissa slag av företag. Däremot böra i regel tidsbestämmelserna göras enhetliga för alla företag av samma slag inom kommunen, enär i annat fall olämplig konkurrens lätt kan uppstå. Emellertid torde undantag även från denna regel i vissa fall vara motiverade. Så kan exempelvis vara förhållandet, om inom en landskommun finnas en eller flera större samhällen, under det kommunen i övrigt är av stor utsträckning och glest befolkad. Såsom socialstyrelsen framhållit, kan även en åtskillnad i förevarande avseende mellan rakstugor och herrfrisérsalonger, å ena, samt damfrisérsalonger, å andra sidan, vara befogad.

Vid beviljande av eftergift från de allmänna reglerna bör undvikas, att biträdenas arbetstid obehörigen utsträcker, och synes därför lämpligt, att med dylik eftergift förbindas vissa villkor, exempelvis om lämpliga raster samt kompensation för förlängd arbetstid genom ledighet på vissa dagar o. s. v.

I likhet med vad nu gäller beträffande beslut om tillämpning av 1909 års lag, så torde även kommunala beslut angående undantag från den ifrågasatta lagen böra underställas prövning i Stockholm av överståthållarämbetet och eljest av vederbörande länsstyrelse. Därvid bör givetvis tagas under omprövning, huruvida de underställda besluten stå i överensstämmelse med nyss angivna allmänna principer, varjämte även bör tillses, att tiderna för butikers öppethållande inom varandra närliggande kommuner icke ändras på sätt, som giver upphov till illojal konkurrens mellan butiker inom olika kommuner.

Enligt socialstyrelsens förslag skulle överståthållarämbetet respektive länsstyrelserna, i likhet med vad nu gäller, hava att oförändrat fastställa eller ock ogilla kommunernas beslut i förevarande hänseende. I denna del har länsstyrelsen i Värmlands län hållit före, att beträffande landsbygden andra regler borde gälla än i fråga om städer. Länsstyrelsen anser sålunda, att beträffande landsbygden fråga om ändring bör kunna väckas omedelbart hos länsstyrelsen med rätt för denna att avgöra frågan efter vederbörandes hörande. Såsom skäl härför åberopas, att det vore ovisst, huruvida de kommunala myndigheterna vid fattande av beslut i hithörande frågor skulle komma att vederbörligen beakta deras intressen, som av frågornas utgång närmast berördes. Vidare har Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare framhållit, att beträffande kommuner, som jämte en mera glest befolkad landsbygd inom sig rymde ett större industri- eller stationssamhälle, vid ett generellt beslut angående bodarnas stängningstider, som givetvis i första hand toge sikte på förhållandena i det tät befolkade samhället, lätt kunde förbises de små landsbygdsbodarnas intressen. Handelskammaren ifrågasätter, huruvida icke vederbörande länsstyrelse kunde givas någon jämkningsrätt i det kommunala beslutet. Till denna uppfattning ansluter sig jämväl kommerskollegium.

De sålunda uttalade farhågorna för att de kommunala representationerna icke skulle veta att tillräckligt beakta de speciella intressen, som kunna förefinnas inom kommunerna, synas mig ogrundade. Snarare torde de nämnda myndigheterna på grund av närmare kännedom om ortsförhållandena äga större möjligheter än länsstyrelserna att rätt bedöma förhållandena inom respektive kommuner. En viss garanti för att

deras rätt, som av frågan beröras, vederbörligen beaktas, torde även beredas, därest handelsidkare och handelsbiträden eller deras föreningar lämnas tillfälle att innan ärendet avgöres hos vederbörande länsstyrelse därom uttala sig.

I övrigt torde ifråga om sättet för utövande av kommunernas beslutanderätt i förevarande avseende i huvudsak kunna tillämpas samma regler, som finnas angivna i 1909 års lag, dock med de jämkningar, som kunna finnas påkallade med hänsyn till lagens utsträckning jämväl till landsbygden.

Reglering
av handel,
som ej be-
drives i
butik.

I 8 § av 1909 års lag stadgas, att under tid, då bod av visst slag ej må hållas öppen, må ej heller vara, varmed handel i dylik bod idkas, utomhus hållas till salu, med mindre Kungl. Maj:ts befallningshavande därtill lämnat tillstånd. Sådant tillstånd får enligt samma lagrum givas allenast för visst tillfälle och då särskilda omständigheter därtill föranleda. Nu berörda stadgande tillkom i syfte att förhindra för affärsinnehavare oläglig konkurrens genom salubjudande av varor utomhus efter stängningstiden, och tog man därvid särskilt hänsyn till tobakshandeln. En föreskrift av liknande innebörd lär även vara på sin plats i den nya lagen. Emellertid torde, såsom jag redan i annat sammanhang framhållit, särskilt för beredande av skydd åt tobakshandlarna mot konkurrensen från restauranger, kaféer och automater m. m., ett dylikt förbud böra utsträckas att omfatta försäljning även inomhus, därvid dock från lagens tillämpning böra medgivas vissa undantag, vartill jag i det följande återkommer. Med hänsyn till den ifrågasatta regleringens skärpning och utvidgning synes befogenheten för överståthållarämbetet respektive länsstyrelserna att meddela eftergift från här ifrågasatt förbud icke böra inskränkas att avse allenast visst tillfälle. Härigenom skulle nämnda myndigheter göras oförhindrade att, där så kan finnas påkallat, meddela eftergift av mera permanent natur beträffande t. ex. torghandeln, i den mån denna kommer att beröras av lagens föreskrifter.

I lagen den 14 maj 1909 om förbud mot viss försäljning av tobak stadgas, att tobak eller vad därav är förfärdigat icke får hållas till salu utomhus å sön- eller högtidsdag, såvida icke Kungl. Maj:ts befallningshavande därtill lämnat tillstånd. Då dylik handel med tobaksvaror skulle komma att regleras genom det av mig nu förordade stadgandet, torde nämnda lag kunna upphävas.

Undantag
från lagens
tillämpning.

I 14 § av 1909 års lag finnas angivna vissa undantag från lagens tillämpning. Dessa undantag avse försäljning å apotek samt av bränn-

vin, vin eller öl, för resande avsedd försäljning i vissa fall, utomhus bedriven försäljning av tidningar eller i mindre omfattning av matvaror, läskedrycker eller dylikt samt eljest försäljning utomhus, om den idkas i samband med värdshusrörelse.

De sålunda angivna undantagen torde i huvudsak böra gälla jämväl i fråga om tillämpningen av de av mig förordade lagbestämmelserna. Vissa jämkningar böra dock ske. Sålunda torde det nu medgivna undantaget beträffande brännvin, vin och öl böra utbytas mot en undantagsbestämmelse i fråga om försäljning av rusdrycker, vilken försäljning regleras i särskild förordning av den 14 juni 1917, samt försäljning av pilsner, varom Kungl. Maj:t framlagt förslag till innevarande års riksdag. Vidare påkallas vissa ändringar med hänsyn till generaliseringen av förbudet mot handel under tid, då butikerna äro stängda, ävensom för tillgodoseende av tobakshandlarnas krav på skydd mot konkurrens. Sålunda torde, såsom jag redan förut framhållit, böra undantagas all sådan försäljning i samband med kafé- eller restaurangrörelse, som avser allenast förtäring eller förbrukning å stället. Genom detta undantag skulle de s. k. konditorierna bli oförhindrade att å annan tid, än då butik får hållas öppen, utskänka, kaffe, té och dylika drycker ävensom att till förtäring å stället försälja bakverk och dylikt. Kringsändandet av lagad mat eller tillagade alkoholfria drycker på rekvisition från kaféer och restauranger bör givetvis även göras oberoende av ifrågavarande lagstiftning, varjämte försäljning av tidningar till gäster å dylika ställen torde böra lämnas utanför den ifrågasatta regleringen. Likaledes synes lämpligt att undantaga sådan försäljning av blommor och kransar, som äger rum utomhus i mindre omfattning, exempelvis vid begravningsplatser och kyrkogårdar. På sätt socialstyrelsen anført, torde vidare skäl föreligga, att från lagens tillämpning jämväl utesluta tillfälliga försäljningar för välgörande ändamål och dylikt.

En begränsning och reglering av tiden för öppethållande av handelsbodas och övriga nu avsedda företag kommer även att inverka på de anställda biträdenas arbetstid. Frågan om denna arbetstids längd och förläggning är emellertid uppenbarligen ett spörsmål, som bör bedömas jämväl från andra synpunkter än de, som kommit till beaktande vid uppgörande av det nu föreliggande lagförslaget. Enligt vad jag inhämtat, kommer denna fråga, vad nu avsedda biträden beträffar, ej att upptagas till behandling i det förslag till lagstiftning om arbetstiden, som är under utarbetande av särskilda kommitterade och vilket lär komma att underställas innevarande års riksdag. Det hade därför varit önskvärt, om de

**Reglering
av arbets-
förhål-
landena.**

affärsanställdas arbetstid kunnat regleras i samband med upprättandet av nu förevarande lagförslag. Framställningar i sådant syfte hava jämväl till mig inkommit. På min anmodan har även socialstyrelsen verkställt vissa förberedande undersökningar i denna fråga, men har det därvid visat sig, att ett avgörande beträffande densamma näppeligen kan träffas utan en mera ingående utredning, varjämte det torde vara lämpligt att avvakta resultatet av det enligt vad nyss omförmäls pågående arbetet angående en allmän lagstiftning på ifrågavarande område. Som ett särskilt önskemål beträffande nu avsedda biträden har framhållits, att de medgivas lagstadgad rätt till åtminstone en ordentlig rast från arbetet för intagande av måltid. I likhet med socialstyrelsen har jag emellertid av ovan antydda skäl ej ansett det möjligt att nu närmare ingå på dessa spörsmål, dock har, såsom ovan anförts, stadgande föreslagits i avsikt att förhindra, att en obehörig förlängning av biträdenas arbetstid kommer att äga rum vid utsträckning å viss ort av den allmänna tiden för företags öppethållande.

Departementschefen uppläste därefter ett i enlighet med ovan angivna grunder avfattat förslag till lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, samt hemställde, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Nils Adelsgren.

Förslag

till

Lag

om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse.

Häriigenom förordnas som följer:

1 §.

Handelsbod må å söckendag ej hållas öppen för allmänheten å tid före klockan 8 förmiddagen eller efter klockan 7 eftermiddagen.

Bod, där handel idkas med mejeriprodukter eller bageri- och konditori-varor, må dock för försäljning enbart av dylika varor öppnas klockan 7 förmiddagen samt hållas öppen till klockan 8 eftermiddagen.

Rakstuga, frisérsalong eller varmbadinrättning må å söckendag ej hållas öppen för allmänheten å tid före klockan 8 förmiddagen eller efter klockan 8 eftermiddagen.

2 §.

Utan hinder av vad i 1 § är stadgat må under tiden från och med den 10 till och med den 23 december handelsbod å söckendag på aftonen hållas öppen en timme utöver vad i nämnda lagrum är medgivet.

3 §.

Företag, som i denna lag avses, skall å sön- och helgdagar hållas stängt för allmänheten.

För försäljning enbart av sådana livsmedel, som i 1 § angivas, ävensom av färsk frukt eller levande blommor må dock bod å sön- och helgdagar hållas öppen å tid mellan klockan 7 och 10 förmiddagen.

Därest sön- och helgdagar inträffa i följd, må rakstuga eller frisér-salong hållas öppen en av dessa dagar under högst två timmar å tid före klockan 11 förmiddagen.

4 §.

Därest inom viss kommun rådande särskilda förhållanden påkalla ändring av de i 1 § stadgade tiderna för företags öppnande eller stängning å söckendag, må sådan ändring ske i den ordning nedan sägs, dock må härigenom tiden för företags öppethållande ej utsträckas beträffande kommun, som utgöres av stad eller köping, med mera än en timme på morgonen och en timme på aftonen och beträffande annan kommun med mera än två timmar på morgonen och två timmar på aftonen. Ej heller må inskränkning av tiden för företags öppethållande ske med mera än sammanlagt fyra timmar.

Beträffande sön- eller helgdag må i ovan nämnd ordning den tid, varunder företag enligt 3 § må hållas öppet, inskränkas eller förbud mot dylikt öppethållande meddelas. I samma ordning må jämväl medgivande lämnas dels till försäljning, varom i 3 § andra stycket sägs, under högst två timmar å sön- eller helgdag å tid efter klockan 1 eftermiddagen, dels ock till öppethållande under sådan dag, därest detta icke på grund av stadgandet i 3 § sista stycket eljest är medgivet, av rakstuga eller frisér-salong under högst två timmar samt av varmbadinrättning under högst fyra timmar, dock ej under högmässogudstjänst.

5 §.

Sådan ändring av tiden för företags öppethållande, varom i 4 § förmäles, må ej givas större omfattning än som av i kommunen rådande särskilda förhållanden är påkallat. Dylik åtgärd bör gemensamt avse alla företag av samma slag inom kommunen, såvida icke avvikelse härifrån kan göras utan att olämplig konkurrens de olika företagen emellan därigenom uppkommer.

Utsträckning å viss ort av tiden för företags öppethållande må icke föranleda, att personalens arbetstid obehörigen förlänges; och bör förty medgivande till dylik utsträckning, där sådant finnes påkallat, förbindas med villkor om lämpliga raster för personalen eller dylikt.

6 §.

Åtgärd, varom nyss är nämnt, må beslutas av den myndighet, som äger utöva kommunens beslutanderätt. Beslutet skall underställas i Stock-

holm överståthållarämbetet och eljest vederbörande länsstyrelse och för sådant ändamål överlämnas, där det avser annan stad än Stockholm, till magistraten eller, där sådan ej finnes, till den för staden särskilt tillsätta styrelsen och beträffande kommun å landet till landsfiskalen i orten, varefter beslutet av sagda myndighet med eget utlåtande insändes till länsstyrelsen.

Innan dylikt beslut insändes till länsstyrelse, skall magistraten, stadsstyrelsen eller landsfiskalen lämna föreningar av sådana näringsidkare eller deras biträden i orten ävensom där bosatta personer, vilkas rätt beröres av beslutet, tillfälle att yttra sig över detsamma.

I Stockholm skall stadsfullmäktiges beslut, utan magistratens utlåtande, underställas överståthållarämbetet, som över beslutet hör föreningar och enskilda på sätt förut är sagt.

7 §.

Beslut, som i 6 § omförmäles, skall av överståthållarämbetet eller vederbörande länsstyrelse oförändrat fastställas eller ock ogillas. Fastställt beslut skall ofördröjligen allmängöras genom kungörelse, som skall införas beträffande Stockholm i den tidning, vari överståthållarämbetets kungörelser vanligen intagas, samt beträffande annan kommun i länskungörelserna. Därjämte skall i fråga om annan ort än Stockholm genom vederbörande kommunala myndighets försorg tillkännagivande om kungörelsen med angivande av dess huvudsakliga innehåll införas i minst en tidning inom orten, varförutom beträffande landskommun tillkännagivande om kungörelsen skall ske från predikstolen i kommunens huvudkyrka.

8 §.

I avseende å ändring eller upphävande av beslut, som avses i 6 §, gälle vad om sådant besluts meddelande är stadgat.

9 §.

Under tid, då handelsbod av visst slag ej må hållas öppen, må ej heller vara, varmed handel i dylik bod idkas, annorstädes för allmänheten hållas till salu, med mindre i Stockholm överståthållarämbetet eller eljest vederbörande länsstyrelse med hänsyn till särskilt förhållande därtill lämnat tillstånd.

10 §.

Var, som håller handelsbod, rakstuga, frisérsalong eller varmbadinerättning öppen i strid mot bestämmelse i denna lag eller mot bestämmelse, som meddelats med stöd av densamma, eller som under tid, då allenast försäljning av vara av visst slag är medgiven, håller vara av annat slag till salu, böte från och med fem till och med femhundra kronor.

Lag samma vare, om någon i strid mot vad i 9 § är stadgat håller vara till salu.

11 §.

Den, som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, som i 10 § omförmäles, fortsätter eller förnyar samma förseelse, skall, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till de böter, som för dylik förseelse äro bestämda.

12 §.

För förseelse, som i 10 § sägs, vare, där den med husbondes vetskap begås av hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, husbonden ansvarig, liksom vore förseelsen begången av honom själv.

13 §.

Förseelse, som i 10 § omförmäles, skall åtalas av allmän åklagare vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare och, där sådan icke finnes, vid allmän domstol; och gälle i fråga om klagan över domstols eller poliskammares beslut i dessa mål vad i allmänhet angående besvär i brottmål är stadgat.

14 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

15 §.

I fråga om köping, som icke utgör egen kommun, samt municipal-samhälle skall vad i denna lag om kommun sägs äga motsvarande till-

lämpning; och må förty av kommunen enligt denna lag fattat beslut ej gälla köpingen eller samhället.

Beträffande sådan utsträckning av tiden för företags öppethållande, varom i 4 § första stycket förmäles, skall köping eller samhälle, som i denna paragraf avses, likställas med kommun, som utgöres av stad eller köping.

16 §.

Från tillämpning av stadgandena i denna lag äro undantagna:

försäljning å apotek,

försäljning av rusdrycker och pilsner,

för resande avsedd försäljning vid järnvägs- eller ångbåtsstationer, i järnvägsvagnar eller å fartyg,

försäljning, som bedrives i samband med kafé- eller restaurangrörelse och allenast avser förtäring eller förbrukning å stället, ävensom försäljning i samband med dylik rörelse genom försändning på rekvisition av lagad mat eller tillagade alkoholfria drycker,

tillfällig försäljning för välgörande ändamål,

försäljning av tidningar, som bedrives utomhus eller till gäster å kafé- eller restauranglokaler, samt

utomhus bedriven försäljning, där den sker allenast i mindre omfattning, av matvaror, läskedrycker, blommor eller dylikt.

Genom denna lag upphävas:

lagen den 14 maj 1909 om förbud mot viss försäljning av tobak, samt

lagen den 5 juni 1909 om förbud mot handels idkande under vissa tider av dygnet.

Denna lag skall träda i kraft den 1 oktober 1919.

*Protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd
måndagen den 17 februari 1919.*

Närvarande:

Justitieråden GULLSTRAND,
VON SETH,
WEDBERG,
Regeringsrådet PLANTING—GYLLENBÅGA.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över civil-ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 4 februari 1919, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av förste kanslisekreteraren Torsten Einar Löfgren.

Lagrådet yttrade:

Förslaget i dess helhet.

Olika tankar kunna måhända råda om vad den begränsning av affärstiden, som förslaget åsyftar, rätteligen har att betyda.

Bestämmelserna i 1 § andra stycket och 3 § andra stycket visa, att enligt förslagets mening en bod kan samtidigt hållas öppen för försäljning av vissa varor och stängd för all annan försäljning. Härav är sålunda klart, att förbudet mot öppethållande icke innebär, att tillträde till den lokal, där rörelsen idkas, måste vara allmänheten förmenat. Men det kan frågas, huruvida förbudet gäller blott betjänande av kunder, som besöka lokalen, eller rörelsens bedrivande över huvud. Denna fråga är tydligen av stor praktisk vikt. De flesta större hushåll i städerna torde numera göra sina inköp i speceribodar och andra livsmedelsaffärer

genom telefonering, ett sätt för köpslut, vars användning ju icke förhindras av att butiksdörren är låst. Likaså kan exempelvis innehavaren av en raxsalong hålla lokalen stängd för besökande, men samtidigt mottaga och efterkomma telefonbud om betjänande av kunder i deras hem.

Gällande butikstängningslag lär ej avse att förhindra sådan försäljning, som kan försiggå i handelsbod, ehuru tillträde till lokalen ej står öppet. Vissa av förslagets bestämmelser tyda däremot på att förslaget vill genomföra en strängare ordning. Så talas i 3 § om att »företag» skall hållas stängt, och utan sin betydelse är ej heller, att förbudet i gällande lags 8 § mot saluhållande utomhus blivit i förslagets 9 § väsentligen utvidgat. Å andra sidan bär det emot att nödgas tolka förslaget så, att under tid, då bod får hållas öppen för allmänheten, ehuru blott för försäljning av vissa varor, annat slags vara ej skulle få ens genom telefonering där inköpas. Att märka är härvid, att förslaget icke hindrar och väl ej heller avser att hindra försändning efter stängningstid av därförut sålda varor.

Ändamålet med förevarande lagstiftning, vilken ju ej vill reglera anställda biträdens arbetstid, synes icke påkalla ett förbud mot affärsbedrivande i den omfattning, som är möjlig ehuru affärslokalen hålles stängd. Lagrådet förmenar också, att den föreslagna lagen skall bli tillämplad i enlighet med den mindre stränga tolkningen av stängningspåbudet. Önskligt vore likväl, att förslagets mening, sådan den enligt det nu sagda rätteligen bör förstås, kunde genom någon jämkning av ordalagen bringas till klarare uttryck.

I redaktionellt hänseende synes en allmän överarbetning av förslaget vara påkallad. Därvid bör exempelvis avlägsnas den oförmligheten, att i 4 § andra stycket med orden »ovan nämnd ordning» hänvisas till vad i samma paragrafs första stycke betecknas såsom »den ordning nedan sägs»; första punkten i 5 § kan genom någon jämkning av ordalagen i 4 § göras överflödig; den otydliga hänvisningen i början av 6 § bör upphjälpas; det i samma paragraf förekommande dubbla angivandet, att beslut skall i Stockholm underställas överståthållareämbetet bör försvinna, liksom det onödigt tyngande särskiljandet mellan överståthållareämbetet och länsstyrelserna bör undvikas genom användning av det sammanfattande uttrycket Konungens befallningshavande; o. s. v.

1 §.

Det sätt, varpå frågan om längre affärstid för livsmedelshandeln blivit löst i denna och 3 §§, synes knappast tilltalande. Föredragande

departementschefen påpekar med all rätt, att övervakningen av stadsgandenas efterlevnad torde komma att möta vissa svårigheter. Och än betänkligare är det tvång och obehag, den starka frestelse till överträdande, som förbudet mot försäljning av andra än vissa slags varor komme att innefatta. Av skäl, som i departementschefens yttrande angivas, lär dock socialstyrelsens förslag angående längre affärstid för bodar med *allenast* livsmedelshandel icke vara lämpligt, och måhända vore ej heller ett medgivande av längre affärstid för bod, där handel idkas *huvudsakligen* med livsmedel eller, vad sön- eller högtidsdag angår, med livsmedel eller levande blommor, att föredraga framför det remitterade förslagets ordning. Åtminstone den ytterligare eftergift åt kundernas bekvämlighet synes dock böra ske, att den friare handeln får gälla vissa varor, som allmänt saluhållas tillsammans med mejeriprodukter, exempelvis ägg och margarin.

4 §.

Den möjlighet till jämkning i de lagstadgade affärstiderna, som denna paragraf bereder, gäller blott föreskrifterna i 1 §. Om alltså i stad handlandena ansetts böra för vanliga fall få hålla öppet till klockan 8 e. m., kan någon senare affärstid under dagarna från och med den 10 till och med den 23 december icke medgivas. Såväl allmänheter som butiksägarna synas dock skäligen kunna hava anspråk på att butikerna stå öppna kvällarna före julen något längre än eljest. Och något viktigare intresse torde ej trädas för nära, om detta göres tillåtligt. Lämpligen lär så kunna ske genom den omarbetning av förslaget, att innehållet i 2 § upptages i första stycket av 1 §, vilket sålunda skulle giva den regel, att handelsbod ej må å söckendag hållas öppen för allmänheten å förmiddag före klockan 8 och å eftermiddag efter klockan 7 eller, under de nyssnämnda julveckorna, efter klockan 8.

5 §.

Föreskrifter i början av denna paragrafs andra stycke torde vara avsedd att liksom fortsättningen innefatta en instruktion för vederbörande myndigheter. Den har dock avfattats så, att den riktar sig även mot näringsidkarna.

9 §.

Här intagna allmänna förbud mot saluhållande »annorstädes», vilket ersätter nuvarande förbud mot försäljning utomhus, inbjuder till vittgå-

ende tolkningar. Tryggast synes vara att kvarbliva på gällande lags ståndpunkt. Det tobakshandlarnas intresse, som förslaget särskilt velat genom sin nya föreskrift tillgodose, lär bli tillfyllest beaktat genom en bestämmelse av innehåll att, såvitt angår tobak eller vad därav är förfärdigat, saluhållande inom kafé- eller restauranglokal skall vara underkastat samma regler som saluhållande utomhus.

10 §.

Avfattningen av andra ledet i denna paragrafs första stycke torde böra något jämkas. Straffhotet bör gälla den, som till kunder i öppen handelsbod under tid, då försäljning må avse blott vara av visst slag, saluhåller vara av annat slag.

11 §.

Här givna bestraffningsregel skiljer sig från motsvarande bestämmelser i andra författningar därutinnan, att den gäller ej blott fortsättande utan även förnyande av den ifrågavarande förseelsen. Därigenom har regeln kommit att innefatta ej blott en skärpning av vad måhända eljest gällt, — nämligen så till vida, att redan delgivning av stämning, ej först domfällande omöjliggör brottslighetens hänförande till fortsatt brott, — utan tillika den mildring, att förseelser, som enligt allmänna grundsatser bort var för sig hänföras till särskilda brott, skola bedömas såsom fortsatt brott, så framt ej stämning mellankommit. Detta mildare bedömande skall emellertid ej inträda i annat fall än då förseelserna begås av någon, som redan är ställd under tilltal: intet hindrar, att ett första åtal medför skilda straff, ehuru blott en eller kanske ingen stämning ågått. Onekligen vore det dock naturligare, att det strängare bedömandet komme den redan tilltalades förnyade lagöverträdelser till del.

Förslaget är väl i nu förevarande hänseende lika med gällande butikstängningslag. Men med hänsyn till det nyss anförda synes önskligt, att bestraffningsregeln i fråga inskränkes att avse blott fortsättande, ej förnyande av förseelsen.

13 §.

Vad här sägs om klagan över domstols eller poliskammars beslut lär såsom överflödigt böra utgå.

16 §.

Jämlikt 96 § i 1917 års rusdrycksförordning skall förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av vin och öl fortfarande äga tillämpning i avseende å försäljning av pilsnerdricka, intill dess särskilda bestämmelser härom varda utfärdade. Förslag till dylika bestämmelser har av Kungl. Maj:t framlagts för årets riksdag. Enligt sagda förslag skall vad nu kallas pilsnerdricka hänföras under benämningen pilsner. För närvarande kan emellertid det i nu förevarande paragraf gjorda undantag beträffande försäljning av pilsner ej anses gälla pilsnerdricka. Ej heller är pilsnerdricka att hänföra till rusdrycker. Försäljning av pilsnerdricka komme alltså i avvidan på genomförandet av de i 96 § rusdrycksförordningen åsyftade bestämmelser att regleras genom såväl nu förevarande lag som nyssnämnda 1905 års förordning, en dubbelhet som icke lærer vara lämplig. Och att märka är, att den tillämnade författningen angående försäljning av pilsner är avsedd att träda i kraft först med 1920 års ingång, således tre månader senare än nu förevarande lag.

Med hänsyn till det anförda hemställes om ett tillägg till promulgationsstadgandet av innehåll, att lagen, så länge 1905 års förordning angående försäljning av vin och öl fortfarande äger tillämpning i avseende å viss försäljning, icke skall gälla denna.

Av vad i denna paragraf sägs om försäljning, som bedrives i samband med kafé- eller restaurangrörelse, framgår oförtydligt, att dylik rörelse i och för sig icke innebär ett sådant saluhållande av varor för allmänheten, som förslaget avser att reglera. För visso kommer ock lagens tillämpning att härmed överensstämma. Det är emellertid av vikt, att ej begreppet kafé- eller restaurangrörelse härvid fattas alltför snävt. En anledning till farhågor i sådant hänseende ger föredragande departementschefens yttrande, att genom nu ifrågavarande undantag de s. k. konditorierna bliva oförhindrade att å annan tid än då butik får hållas öppen utskänka kaffe, te och dylika drycker ävensom att till förtäring å stället sälja bakverk och dylikt. Enligt detta yttrande skulle alltså en rörelse, som avser allenast att till förtäring på stället tillhandahålla allmänheten tillagade drycker jämte bakverk och dylikt, ej vara att anse såsom kafé- eller restaurangrörelse, utan hemfalla under lagens restriktiva bestämmelser. Det torde få erinras, att en sådan uppfattning knappast låter förena sig med vad det allmänna föreställningssättet inlägger uti ifrågavarande begrepp och som naturligen bör bliva vid lagens tillämpning avgörande.

Måhända kan det ock sägas, att sådan försändning på rekvisition av lagad mat eller tillagade alkoholfria drycker, som sker från kafé eller restaurang, blott utgör ett sätt för själva kafé- eller restaurangrörelsens bedrivande och att således det beträffande dylik försändning gjorda undantaget är obehövt. Ändras 9 § så, som vid sagda paragraf blivit ifrågasatt, bortfaller ju ock den kanske väsentligaste orsaken till att förslaget upptagit nämnda, för gällande butikstängningslag främmande undantag. Då emellertid befintligheten av ifrågavarande undantag synes kunna vara ägnad att undanröja en viss tvekan utan att föranleda inskränkande tolkningar i andra avseenden, saknas anledning att hemställa om dess uteslutning. Det torde dock böra i någon mån utvidgas. Såsom redan i annat sammanhang framhållits, uppställer förslaget intet hinder mot att en vara, som blivit tidigare köpt, försändes till kunden efter stängningstiden. Nu förevarande undantag lär alltså äga sin betydelse icke däri, att det skulle medge ett i allmänhet ej tillåtet försändande, utan däri, att mottagandet av rekvisition får ske då sådant eljest vore förbjudet. Men när så är förhållandet, synes det böra vara likgiltigt, huruvida kunden låter affären försända det köpta eller själv drar försorg om dess hemförskaffande. Undantaget torde följaktligen böra få gälla försäljning, som bedrives i samband med kafé- eller restaurangrörelse och avser försändning eller avhämtning. Det lär ock böra utsträckas till dylik försäljning av svagdricka.

In fidem:

Erik Ölander.

---

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21
februari 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för civildepartementet statsrådet Schotte anmälde, efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet, lagrådets den 17 februari 1919 avgivna utlåtande över det den 4 februari 1919 till lagrådet remitterade förslaget till lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse.

Efter att hava redogjort för utlåtandets innehåll anförde föredraganden:

Lagrådet har i sitt utlåtande gjort gällande, att ifrågavarande lagstiftning icke vill reglera de anställda biträdenas arbetstid. Detta äger sin riktighet så till vida, som lagförslaget hänför sig till företagens öppnings- och stängningstider och sålunda icke direkt ordnar de anställdas arbetsförhållanden. Genom en enhetlig reglering av nämnda tider lägges emellertid den grund i nämnda avseende, på vilken man har att bygga vidare för frågans slutliga lösning; i viss omfattning kommer förslaget även att mera direkt ingripa på ifrågavarande område genom att stadga den maximitid, varunder ett biträde får tagas i anspråk för

kundernas betjänande. Samma tanke synes även hava legat till grund för 1909 års lag.

Att en reglering av affärstiden äger rum torde jämväl ligga i affärs-innehavarnas eget intresse. Om affärstiden ej skall behöva onödigt utsträckas, krävas nämligen garantier för att en begränsning av densamma ej skall utnyttjas i konkurrenssyfte; och detta torde endast kunna äga rum genom utfärdande av lagbestämmelser av nu avsett innehåll.

Av vad sålunda anförts beträffande ifrågavarande lagstiftnings allmänna syftemål lär framgå, att det skulle kunna leda till betänkliga konsekvenser, därest, såsom lagrådet förmenar, sådan försäljning, som kan försiggå i handelsbod, ehuru tillträde till lokalen ej står öppet, skulle lämnas utanför lagen. I så fall skulle ju en affärsidkare vara oförhindrad att huru länge som helst efter stängningstiden i sin affär mottaga telefonorder och expediera därvid beställda varor samt för sådant ändamål anlita personalen. Förslagets mening har icke varit att lämna en dylik försäljning fri. Då emellertid av lagrådets utlåtande framgår, att förslagets avfattning i detta hänseende icke är tillräckligt tydlig, har jag ansett mig böra föreslå, att i 8 § av lagen, motsvarande 9 § i det remitterade förslaget, införes ett stadgande av innebörd, att under tid, då handelsbod ej må hållas öppen, vara ej må därstädes på rekvisition säljas för försändning. För de fall, då försäljning i handelsbod må avse blott vara av visst slag, torde böra föreskrivas, att vara av annat slag ej må i boden säljas på sätt nyss är sagt. Genom de sålunda meddelade föreskrifterna kan givetvis en affärsinnehavare icke vara förhindrad att efter stängningstiden hemsända därförut sålda varor.

I redaktionellt hänseende har jag, med anledning av lagrådets erinringar, låtit det remitterade förslaget undergå en omarbetning, därvid lagrådets anmärkningar vunnit beaktande. Beträffande vad lagrådet anmärkt därom, att det i det remitterade förslaget förekommande särskiljandet mellan överståthållarämbetet och länsstyrelserna borde undvikas genom användning av det sammanfattande uttrycket Konungens befallningshavande, må dock erinras, hurusom efter tillkomsten av den nya instruktionen för landshövdingarna i rikets län samt de vid länsstyrelserna anställda tjänstemän i stället för uttrycket Konungens befallningshavande den kortare benämningen länsstyrelse i stor utsträckning vunnit burskap. Då det är ur praktisk synpunkt önskvärt, att sistnämnda benämning förklaras skola hädanefter i allmänhet avse jämväl överståthållarämbetet, har Kungl. Maj:t förut denna dag beslutat utfärda stadgande i sådant syfte; och har med hänsyn härtill benämningen länsstyrelse med nu angiven innebörd upptagits i förslaget.

Jag övergår härefter till de anmärkningar, som riktats mot vissa bestämmelser i det remitterade lagförslaget.

Beträffande till en början den särställning, som beretts handeln med vissa livsförnödenheter, har denna fråga varit föremål för noggrant övervägande innan förslaget framlades. Jag har därvid icke förbisett, att frågans ordnande på föreslaget sätt kan medföra vissa olägenheter, men har å andra sidan icke funnit någon lämpligare utväg för vinnande av det avsedda syftet. Ej heller lagrådet har ansett sig kunna förorda något bättre förslag härutinnan. Skall livsmedelshandelns särställning bibehållas, vilket med hänsyn till allmänhetens intresse torde vara nödvändigt, synes man därför svårigen kunna undgå att välja den väg, som förslaget utvisar. Vad angår den ytterligare eftergift ifråga om livsmedelshandeln, som lagrådet ifrågasatt, eller att den friare handeln skulle gälla även vissa andra varor, som allmänt saluhållas tillsammans med mejeriprodukter, såsom ägg och margarin, har jag ansett mig böra tillmötesgå lagrådets framställning.

Såsom lagrådet framhållit, gäller den möjlighet till jämkning i de lagstadgade affärstiderna, som 4 § i det remitterade förslaget bereder, blott föreskrifterna i förslagets 1 §. Därest i stad handlandena medgivits att i vanliga fall få hålla öppet till klockan 8 e. m., kan någon senare affärstid under tiden närmast före jul enligt förslaget icke medgivas. Lagrådet har funnit en ändring härutinnan påkallad. Något yrkande i sådan riktning har icke tidigare framställts av de i ärendet hörda myndigheterna eller övriga intresserade, och har jag därför icke funnit anledning att föreslå stadgande av dylik innebörd. Då genom lagrådets förslag allmänhetens och butiksägarnas intressen skulle bättre tillgodoses, utan att de butiksanställdas intressen komme att i nämnvärd grad beröras, har jag låtit förslaget undergå en omarbetning i enlighet med lagrådets hemställan.

Beträffande den utvidgning av förbudet i gällande lags 8 § mot saluhållande utomhus, som 9 § i det remitterade förslaget innebär, har lagrådet anmärkt, att paragrafens föreslagna lydelse inbjuder till vittgående tolkningar, varför lagrådet ansett det tryggast att kvarbliva på nuvarande lags ståndpunkt. Den anmärkning, som sålunda riktats mot den föreslagna bestämmelsen, saknar givetvis ej fog, men lär i viss mån kunna göras gällande även beträffande det nuvarande förbudet. Att såsom lagrådet föreslagit underkasta allenast handeln med tobaksvaror å kafé- eller restauranglokal samma regler som saluhållande utomhus, synes ur principiell synpunkt mindre tilltalande. Även bör beaktas, att åtskilliga andra artiklar än tobaksvaror torde kunna göras till före-

mål för sådan illojal handel, som förslaget avser att förhindra. Då det torde kunna förväntas, att stadgandet ifråga kommer att tillämpas endast beträffande utbudande eller försäljning i sådan form, att konkurrens med butikshandeln därmed kan uppstå, och sålunda ej i fråga om t. ex. grosshandels- eller agenturrörelse, har jag ansett förslaget i denna del kunna bibehållas oförändrat.

Jämlikt 96 § i 1917 års rusdrycksförordning skall förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av vin och öl fortfarande äga tillämpning i avseende å försäljning av pilsnerdricka, intill dess särskilda bestämmelser härom varda utfärdade. Ifrågavarande försäljning är emellertid avsedd att regleras genom den av Kungl. Maj:t vid innevarande års riksdag föreslagna förordningen om försäljning av pilsner, vilken är avsedd att träda i kraft vid 1920 års ingång. I denna förordning hänföres under benämningen pilsner vad som nu benämnes pilsnerdricka. Intill dess sagda förslag blivit antaget och trätt i kraft, skulle, på sätt lagrådet framhållit, med lagförslagets nuvarande avfattning försäljningen av pilsnerdricka komma att regleras såväl genom 1905 års förordning som genom den ifrågasatta lagen. Det kan icke förnekas, att detta ur formell synpunkt framstår såsom en oegentlighet. Att märka är emellertid, att 1905 års förordning medgiver försäljning å tid, då öppethållande av butik enligt föreliggande förslag skulle vara förbjudet. Därest försäljningen av pilsnerdricka i avbidan på den föreslagna förordningens ikraftträdande, på sätt lagrådet ifrågasatt, undantages från lagens tillämpning, skulle resultatet alltså bliva, att ifrågavarande försäljning komme att underkastas mindre stränga bestämmelser än försäljningen av tillagade alkoholfria drycker och svagdricka, vilka sistnämnda drycker med visst i promulgationsstadgandet angivet undantag regleras av föreliggande lag. Ur saklig synpunkt finner jag det därför riktigast, att lagen göres tillämplig å försäljningen av pilsnerdricka, intill dess denna försäljning kommer att särskilt regleras, vilket enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle ske allenast tre månader senare än den nu ifrågasatta lagens ikraftträdande. Att för undvikande av angivna formella oegentlighet under mellantiden sätta bestämmelserna om försäljningstiderna i 1905 års förordning ur kraft, torde icke böra ifrågasättas, då någon praktisk olägenhet av att båda författningarna äro tillämpliga icke läter vara att förvänta.

På grund av det anförda har jag icke ansett mig böra vidtaga någon förändring i den av lagrådet avsedda riktningen.

Beträffande övriga av lagrådet framställda anmärkningar hava desamma vid den överarbetning av lagförslaget, som ägt rum, iakttagits och torde icke giva anledning till vidare yttrande.

Sedan föredraganden därefter uppläst lagförslaget i dess ändrade lydelse, hemställde föredraganden, att detsamma måtte jämlikt § 87 rege-
ringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnar Corin.
